

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 5 DECEMBER 1962 - No. 2366

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

WIJNEN UIT ALLE
WIJNPRODUCERENDE LANDEN

BINNEN- EN BUITENLANDS
GEDISTILLEERD

ACCIJNSVRIJE LEVERANTIES
VAN SPIRITUALIËN UIT
ONS ENTREPOT VOOR:

*Uw buitenlandse
relaties of voor Uw
privé- of zakenreizen
naar het buitenland*

Wijnhandel GALL & GALL
Stadhuisplein 25 (naast Corso) Tel. 11 39 54.
ROTTERDAM

Met Wijnhandel GALL & GALL

bent U thuis beter uit

Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid.

Bij de afdeling Research van de Directie voor de Arbeids-
voorziening te 's-Gravenhage vacceert de functie van:

hoofdambtenaar voor de werkgelegenheid

Vereist: doctoraal examen economie
belangstelling voor macro-economische vraag-
stukken.

Taak: het verrichten van periodieke onderzoeken
naar oorzaken en achtergronden van de ontwik-
keling van de werkgelegenheid in de verschillen-
de sectoren, alsmede in het opstellen van prog-
noses op dit gebied.

Hij is tevens belast met de organisatie en de co-
ordinatie van de werkzaamheden van de arbeids-
bureaus voor zover deze ingeschakeld zijn bij
het verkrijgen van de statistische gegevens ten
behoefte van het werkgelegenheidsonderzoek.

Salaris van f 933,— tot f 1216,— p.m., excl. huurcomp.
en vakantietoeslag.

Schr. soll. onder no. 2-2341/7188 (in linkerbovenhoek env.
en brief) aan het bureau Personeelsvoorziening van de
Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

R. MEES & ZONEN

Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

Executele
en bewindvoering.
Beheer
en administratie
van
vermogens

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van de

Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoogweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoogweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers;
J. Tinbergen. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

(Foto Merkelbach)

The following table shows the results of the survey conducted in the year 1995. The data is presented in two columns, with the first column representing the 'Year' and the second column representing the 'Percentage'. The survey was conducted in the month of March, and the results are as follows:

Year	Percentage
1995	65%
1996	72%
1997	78%
1998	85%
1999	90%
2000	95%
2001	98%
2002	100%

The data indicates a steady increase in the percentage of respondents over the seven-year period, starting at 65% in 1995 and reaching 100% by 2002. This suggests that the survey topic became increasingly relevant or that the population being surveyed became more homogeneous over time.

Het begrotingstekort

Na de aanbidding van de miljoenennota door de Minister van Financiën a.i. op de derde dinsdag in september werd in grote opmaak in de dagbladen aan het Nederlandse volk bekend gemaakt dat de Rijksbegroting voor 1963 een tekort van f. 940 mln. vertoont. De Staat zal dus geld moeten lenen om zijn uitgaven te kunnen dekken. Deze wijze van presentatie leidt voor velen tot de conclusie dat er iets mis is met de staatshuishouding. Bij de niet deskundige burger wordt aldus de indruk van een minder gunstige positie van het Rijk gewekt.

Hoe staat het nu met het onderhavige begrotingstekort van het Rijk? Ter beantwoording van deze vraag zullen wij onze aandacht richten op de uitgaven van het Rijk zoals deze worden vermeld in de cijferopstelling van bijlage 2 van de Miljoenennota 1963. Hierin worden de uitgaven en middelen van het Rijk in een 8-tal tabellen volgens economische criteria, met aan het slot een recapitulatie, ingedeeld. Deze samenvatting geeft ons een mogelijkheid om het zgn. begrotingstekort, in de tabel saldo genoemd, aan een nadere analyse te onderwerpen, waarbij speciaal op het karakter van de uitgaven gelet zal worden.

De acht categorieën, waarin de uitgaven zijn verdeeld, kunnen we in twee groepen splitsen:

- a. categorieën, die het vermogen van het Rijk verkleinen,
- b. categorieën, die dit vermogen niet verkleinen.

De uitgaven van de categorieën 1, 2, 3, 4 en 6 (zie de tabel) zijn zonder meer in groep a onder te brengen. Het is immers duidelijk dat ze het vermogen verkleinen. Bij de uitgaven van categorie 5 (investerings) staat tegenover een vermindering van de kas een vergroting van de waarde van het kapitaalgoederenbezit met eenzelfde bedrag. Echter het grootste deel van deze uitgaven geschiedt voor wegen- en waterbouwkundige werken enz. (f. 646 mln. in 1963). Het is duidelijk dat deze kapitaalgoederen moeilijk of niet in geld kunnen worden omgezet. Dus hoewel deze kapitaalgoederen blijvende waarde hebben en in de staatsbalans opgenomen worden, rekenen wij, daar de commerciële waarde gering is, deze uitgaven voor onze analyse toch tot groep a.

De categorieën 7 en 8 worden gerekend tot groep b; immers tegenover de vermindering van de kas staat een equivalent vergroting van vorderingen (bij krediet-

verlening) of bezit (bij deelneming) resp. vermindering van schuld (bij aflossing).

De saldi van groep a geven steeds een overschot te zien, resp. van f. 451, f. 309 en f. 412 mln. (zie tussensaldo van 1 t/m 6 in de tabel). Hieruit blijkt, dat steeds van een overschot kan worden gesproken wanneer de kredietverlening en staatsschuldaffaires buiten beschouwing worden gelaten. Dit betekent dat het vermogen van het Rijk in deze jaren is toegenomen en dit, ondanks een begrotingstekort, ook in 1963 zal gaan doen. Het in deze jaren optredende nadelige saldo van 1 t/m 8, resp. van f. 731, f. 1.180 en f. 979 mln., wordt dus duidelijk veroorzaakt door de categorieën 7 en 8.

Is het geoorloofd de kredietverlening en staatsschuldaffaires buiten beschouwing te laten? Inderdaad, mits de kredietverleningen een grote mate van zekerheid in zich bergen. Het grootste deel van de kredietverlening heeft betrekking op de woningbouwvoorschotten en er zullen weinigen zijn die dit een gevaarlijk krediet zullen vinden. Uitgaven van de categorie staatsschuld betekenen aflossingen van de schuld van de Staat, hetgeen uiteraard geen invloed heeft op het totale vermogen van de Staat.

Keren we terug tot het begrotingstekort van f. 940 mln. in 1963, dan kunnen we stellen dat dit geen werkelijk tekort is. Dit „tekort” hangt nl. samen met het aflossen

door het Rijk van ca. f. 480 mln. op de binnenlandse gevestigde staatsschuld en van ca. f. 70 mln. op de buitenlandse. Daarnaast zal aan de gemeenten een netto bedrag van ca. f. 720 mln. als woningbouwvoorschotten worden verleend.

De financiering van het tekort zal ook geen moeilijkheden behoeven te geven daar uit de voorinschrijfrekening ca. f. 600 mln. zal kunnen worden vrijgemaakt. Daarnaast zal de aflossing van f. 480 mln. op de staatsschuld de nodige ruimte op de kapitaalmarkt verschaffen om via een nieuwe staatslening het restant van het tekort te dekken.

De conclusie mag dan ook zijn dat onze staatshuishouding een gezonde indruk wekt ¹⁾.

¹⁾-Gravenzande.

H. PRAKTIËK.

¹⁾ In dit artikel is de conjuncturele doelmatigheid van het beleid buiten beschouwing gelaten.

Overzicht van de uitgaven en ontvangsten op de Rijksbegroting

(in f. mln.) a)

	1958/1961 a)		1962		1963	
	Uitg.	Midd.	Uitg.	Midd.	Uitg.	Midd.
1. Consumptie	2.964	112	3.651	128	3.931	190
2. Rente, bijdragen in verliezen, aandeel in winsten ..	598	320	659	329	679	353
3. Prijsverlagende subsidies en kostprijsverh. belastingen ..	445	3.791	288	4.649	229	4.947
4. Inkomensoverdrachten ..	3.939	5.196	5.087	6.238	5.373	6.362
5. Investerings/desinvest. ..	531	232	728	279	779	311
6. Vermogensoverdrachten ..	927	204	1.117	216	993	251
Tussensaldo van 1 t/m 6	451		309		412	
7. Kredietverleningen en deelnemingen/liquidatie daarvan	854	204	1.004	78	927	67
8. Staatsschuld, ont- en aanmuntingen	569	37	581	18	562	31
Saldo van 1 t/m 8		731		1.180		979 b)
	10.827	10.827	13.115	13.115	13.491	13.491

a) Gem. b) Dit saldo is f. 40 mln. hoger dan het begrotingstekort daar onder de uitgaven ook betalingen met onbestede gelden van voorgaande dienstjaren zijn opgenomen.
Bron: Bijlage 2 van de Miljoenennota 1962, blz. 13.

INHOUD

	Blz.
Het begrotingstekort, door Drs. H. Praktiek ...	1165
Waarheen met onze sociale verzekering?, door Prof. Dr. F. Hartog	1166
Herziening van de rechtsvorm der onderneming? (II), door M. Ruppert	1169
Het compromis inzake reclametelevisie, door Dr. P. Gros	1171
Voorbeeld van een premiespaarregeling, door Drs. C. P. d'Haans	1173
Ingezonden stuk:	
Koelkastenactie van levensmiddelenbedrijven,	

	Blz.
door Drs. J. J. G. Jonker met een naschrift van W. B. M. van Apeldoorn	1175
Boekbesprekingen:	
Dr. K. A. M. Bogaert: Conversietechniek bij converteerbare obligaties, door A. H. M. van der Donk	1176
Dr. L. Lips: Wiskunde voor economen, door Prof. Dr. L. H. Klaassen	1178
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman.	1178
Recente publikaties	1179

In dit artikel wordt een pleidooi gevoerd voor bepaalde wijzigingen in het stelsel der sociale verzekering in Nederland, met het oog op de steeds stijgende premielast bij uitbreiding van de bestaande voorzieningen en de onbillijke en onzuivere werking van premieheffing naar het inkomen bij uitkeringen die los staan van het inkomen. Als mogelijkheden van vermindering van bepaalde voorzieningen worden vermeld enkele reeds door de Minister van Sociale Zaken in twijfel gestelde verstrekkingen door de ziekenfondsen, alsmede de kinderbijslag voor het eerste en tweede kind. Als stelsel van premieheffing bij gelijke verstrekkingen wordt voorgesteld één van gelijke bedragen, los van het inkomen.

Waarheen met onze sociale verzekering?

Inleiding.

Op het gebied van de Nederlandse verdelingspolitiek vindt thans een herbezinning over de grondslagen plaats. Deze herbezinning wordt door uiteenlopende factoren veroorzaakt. Bij de loonpolitiek is de overgang op een nieuw stelsel de gereede aanleiding. Bij de sociale verzekering is het vooral de adviesaanvraag van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid aan de S.-E.R., over het tot stand brengen van een volksverzekering tegen zware geneeskundige risico's en de eventuele uitbreiding van de arbeidsongeschiktheidsverzekering tot een volksverzekering. Het aan de orde stellen van deze mogelijkheden heeft velen bewust gemaakt van twee ontwikkelingen in ons stelsel van sociale verzekeringen die zich in de laatste tijd vrij snel hebben voltrokken: het veldwinnen van de volksverzekering en de stijging van de totale premie. Als derde gebied van verdelingspolitiek is er het fiscale beleid. Op dit punt is een zekere herziening van het belastingstelsel in voorbereiding, doch als ik het goed zie wordt deze bescheiden en in hoofdzaak slechts technische ombouw thans ver overschaduwd door de steeds duidelijker blijkende noodzaak, ons belastingstelsel en de tarieven in sterke mate aan te passen aan de eisen van de E.E.G. In de sfeer van de verdelingspolitiek is met name de druk van de loon- en inkomstenbelasting in Nederland relatief hoog, en het is zeer de vraag of dit zo kan blijven in verband met de toenemende vrijheid van kapitaalverkeer en migratie.

Wij zouden geen goede Nederlanders zijn als wij deze gelegenheden niet aangrepen om ons grondig te verdiepen in de uitgangspunten van het verdelingsbeleid. Wat betreft de loonvorming is dit uitvoerig gebeurd, met name in dit tijdschrift. Ook de sociale verzekeringen en de belastingen worden druk besproken. Echter zijn de uitingen van economen onder deze stemmen ver in de minderheid. Zij schijnen de desbetreffende gebieden in hoofdzaak over te laten aan de specifieke deskundigen en geïnteresseerden. Daardoor komen economische overwegingen nogal eens in de verdrukking.

Nu heb ik zelf ook een zekere schroom moeten overwinnen om toch als econoom aan deze discussie deel te nemen. Men weet als buitenstaander niet of althans niet nauwkeurig hoe de kaarten liggen op het gebied van de tactische verhoudingen en men kan maar zeer ten dele de administratieve kant van de zaak overzien. Anderzijds biedt een zekere afstand van de bestaande controversen misschien de mogelijkheid om op enkele punten de dingen wat meer onbevooroordeeld te stellen, met minder gebondenheid aan het bestaande.

Daarom zal in twee artikelen worden getracht, enkele nieuwe gezichtspunten te openen inzake sociale verzekeringen en het belastingstelsel. De sociale verzekeringen komen thans aan de orde, terwijl in een volgend nummer van dit tijdschrift een beschouwing aan de directe belastingen zal worden gewijd onder de titel „Waarheen met onze directe belastingen”?

Kan er nooit iets af?

De voortgaande uitbreiding van de sociale verzekering is een ontwikkeling die enerzijds moet worden toegejuicht, omdat er nog steeds risico's zijn die moeilijk te dragen en moeilijk particulier te verzekeren zijn. Anderzijds wekt de stijgende premielast steeds meer weerstand, ook bij velen van de degenen wier bestaan er zekerder door wordt. Dit laatste kan worden tegengegaan door behalve aan uitbreiding ook voortdurend te denken aan inkrimping, namelijk voor die voorzieningen welke langzamerhand als collectieve regelingen overbodig zijn geworden. Het is immers zo dat, naarmate de gemiddelde welvaart en vooral de welvaart van de laagste inkomensstrekkers stijgt, steeds meer risico's door de subjecten zelf gedragen kunnen worden. Waar een reële keuzemogelijkheid bestaat dunkt mij dat altijd het laatste geprefereerd moet worden, omdat de persoonlijke verantwoordelijkheid dan tot haar recht kan komen.

In dit verband is het van groot belang, dat de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid in zijn vermelde

adviesaanvraag zinspeelt op de mogelijkheid, lichte risico's uit de verplichte ziekenfondsverzekering te lichten om ruimte te maken voor verzekering tegen langdurige ziekten en gebreken. Naar mijn mening behoort dit laatste beslist onder de verplichte verzekering thuis. Deze risico's kan vrijwel niemand particulier dragen. Daarentegen zijn de lichte risico's (genoemd worden o.a. huisartsenhulp, farmaceutische hulp, tandheelkundige hulp, hulp van de vroedvrouw en ziekenvervoer) door de welvaartsstijging langzamerhand draagbaar geworden ook voor de laagste inkomsttrekkers. Als ik nog aarzel, is het met betrekking tot de tandheelkundige hulp. Voor de andere genoemde voorbeelden verdient het m.i. ernstige overweging, ze terug te voeren naar de particuliere sfeer. Dit voorkomt ook verspilling in de vorm van overvolle fonds-sprekuren en niet afgehaalde of niet gebruikte geneesmiddelen.

Er zit nóg een uitbreiding van de sociale verzekering in de lucht. De uitkeringen van de A.O.W. zijn nog belangrijk te laag om volledig aan hun doel (vrijwaring voor gebrek op de oude dag) te beantwoorden. Bovendien gaat de premie geleidelijk omhoog als gevolg van de relatieve toename van het aantal bejaarden. Ook hier kan er aan het andere einde wel iets af, namelijk van de kinderbijslag. Deze past eigenlijk niet in ons systeem van sociale verzekering, dat gericht is op het grotendeels wegnemen van de financiële gevolgen van belangrijke inkomensdervingen die buiten de schuld van het subject ontstaan. Men moet de

kinderbijslag dan ook niet zo zeer zien als een sociale verzekering in deze zin, doch als een zekere herverdeling om gedeeltelijk tegemoet te komen aan behoeftverschillen.

Nu is het in ons land een algemeen verbreide opvatting; dat het loon voor volwassen mannelijke arbeiders voldoende moet zijn voor het onderhouden van een gezin van gemiddelde samenstelling (d.i. man, vrouw en twee kinderen). Hiermee is in strijd het bestaan van de kinderbijslag voor het eerste en tweede kind bij de regeling voor arbeiders. Deze voorziening is kort na de oorlog tot stand gekomen als tijdelijke tegemoetkoming. De bedoeling was, haar weer in te trekken bij een voldoende stijging van het loonpeil, zodat dit zijn functie als gezinsloon weer zou kunnen vervullen. Zou het nu geen tijd worden om te constateren dat deze toestand inmiddels is bereikt en dat daarom de kinderbijslag voor het eerste en tweede kind kan vervallen? Daarvoor zal wel een zekere compensatie nodig zijn in de sfeer van de lonen, die enige ruimte absorbeert en dus in de plaats komt van andere mogelijke verbeteringen van de arbeidsvoorwaarden. Maar dan zijn we er ook van af en kan althans voor de arbeiders de wenselijke verhoging van de A.O.W. worden bereikt zonder noemenswaardige verhoging van de totale op het loon drukkende premie.

Natuurlijk is de hier bepleite beperking van de kinderbijslag tot de oorspronkelijke doelstelling ook om zichzelf wil van belang. Als een bepaalde voorziening niet dringend meer nodig is moet de wenselijkheid tot verlaging van de totale premielast het zwaarst wegen. Een belangrijke verhoging van de A.O.W.-uitkeringen is echter een geschikte aanleiding om de wet van de traagheid bij het afschaffen van overbodig geworden regelingen te doorbreken.

Zo is het in het algemeen gewenst om van tijd tot tijd oude voorzieningen in te ruilen voor nieuwe. De toenemende welvaart maakt het enerzijds mogelijk belangrijke risico's te dekken waar men nog niet toe gekomen was en uitkeringen op te voeren die tot dusver minimaal waren. Anderzijds stelt die zelfde welvaartsstijging in staat, de kleinere risico's geleidelijk weer aan de subjecten zelf over te laten.

Premieheffing.

Ons stelsel van sociale verzekering kent in het algemeen premieheffing als financieringsbasis. Bij arbeidersverzekeringen kan dat ook moeilijk anders. Nu het element van de volksverzekering sterk in betekenis wint, bestaat de verleiding om deze voorzieningen geheel of gedeeltelijk te gaan dekken uit de algemene middelen. De groep van uitkeringsgerechtigden valt voor deze verzekeringen immers samen met die van de belastingbetalers. Toch valt te hopen, dat men deze verleiding zal weten te weerstaan. En eveneens zou het moeten worden toegejuicht als de toeslagen uit de algemene middelen, die er bij sommige sociale verzekeringen nog zijn, zouden vervallen, zodat het stelsel van premiedekking zonder uitzondering zou worden toegepast. Zelfs al is de kring van ontvangers en betalers dezelfde, dan nog is bij dekking uit de algemene middelen de band tussen de omvang van de prestatie en de omvang van de contraprestatie doorgesneden.

Het is bij de sociale verzekering van groot belang, deze band zo nauw mogelijk te doen zijn en dus de premiehoogte af te stemmen op de uitkeringsrechten. In de eerste plaats is dit een eis van billijkheid, en in de tweede plaats een kwestie van zuiverheid bij het afwegen van het voor en tegen. Wanneer de lusten en de lasten zo nauwkeurig

STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

opgericht 1929

Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6, tel. (010) 565 20

Het Nederlandsch Economisch Instituut verricht research met het doel te komen tot in de praktijk uitvoerbare oplossingen voor vraagstukken op het gebied van:

Europese integratie	ruimtelijke ordening
afzet en prijs	investeringsplanning
vestigingsplaats	verkeer en vervoer
rentabiliteit en kostprijs	gemeentefinanciën
structuur van bedrijfstakken	ontwikkelingsprojecten
conjunctuur	industriallisatie
loon- en salarisbeleid	arbeidsmarktverhoudingen
efficiency	consumptiegewoonten

Deze en soortgelijke onderzoeken worden verricht door een omvangrijke en ervaren wetenschappelijke staf welke, waar gewenst, samenwerkt met specialisten uit andere vakgebieden.

Opdrachten worden aanvaard van het bedrijfsleven, de overheid en instellingen, zowel in binnen- als buitenland.

mogelijk op elkaar worden afgestemd, kan de groep voor wie de verzekering geldt voor zichzelf uitmaken wat zij verkiest. Wanneer zij geheel of gedeeltelijk van elkaar worden losgemaakt is zulk een afweging niet meer mogelijk. Er treedt dan een onzuiver element in de besluitvorming binnen, omdat er een groep is die profiteert, en die dus daarom vóór is, en een groep die schade lijdt, en die dus daarom tegen is. De zaak komt dan noodgedwongen in de sfeer van politieke machtsverhoudingen, waarbij, als het aantal bevoordeelden groter is dan het aantal benadeelden, een nooit aflatende druk bestaat om aldoor tot uitbreiding van de voorzieningen over te gaan. Ter illustratie kan worden verwezen naar een voorbeeld uit een ander onderdeel van de verdelingspolitiek: de subsidies aan boeren. Waarom is er een altijd aanwezige druk van de boeren om de subsidies te verhogen? Omdat deze geldelijke steun in overwegende mate betaald wordt uit de algemene financiële middelen. Het zou waarschijnlijk heel anders zijn als de boeren dit zelf zouden moeten betalen, door extra heffingen in tijden van gunstige exploitatie-uitkomsten. Wanneer als stelregel zou gelden dat iedere groep, die voor zichzelf bepaalde voorzieningen wil, deze ook zelf moet bekostigen, zou het hele probleem van de pressiegroepen grotendeels verdwijnen.

Terugkerende naar de sociale verzekeringen ontmoeten we daar als meest afschrikwekkend voorbeeld van onbillijke en onzuivere verdeling van lusten en lasten de kinderbijslag voor zelfstandigen, waarbij aan de top alleen maar de plicht bestaat tot premiebetalingen en er geen recht is op uitkering. Dit is de uiterste consequentie van een systeem dat het niet nauw genoeg neemt bij de afstemming van premies op uitkeringsrechten. De voortdurende verhoging van de loongrens bij verschillende arbeidersverzekeringen, naarmate het loon stijgt, is evenmin vrij van deze smet. Het gevaar is groot dat hierbij het doel van de sociale verzekering uit het oog wordt verloren, omdat niet op de voorgrond staat de wens om de hoogste inkomensgroep te vrijwaren tegen financiële gevolgen van bepaalde calamiteiten, doch om ten koste van deze groep overschotten te behalen die de exploitatie sluitend moeten maken. Dit is één aspect van de onzuiverheid waarvan hiervóór sprake was. Waarschijnlijk zou een enigszins achterblijven van de loongrens bij de loonstijging meer in overeenstemming zijn met de preferenties van de bovenste laag, omdat bij de voortdurend stijgende premie eigen voorzieningen steeds aantrekkelijker worden.

Een beroep op solidariteit baat hier niet. Solidariteit is iets vrijwilligs en kan niet worden afgedwongen. Men kan de solidariteit alleen als argument aanvoeren wanneer aangevoerd kan worden dat elke inkomens-schijf die onder de werking van bepaalde sociale verzekeringen wordt gebracht daar in overwegende mate vóór is, ook bij een ongunstige verhouding tussen premie- en uitkeringsrechten.

Al deze problemen kunnen worden vermeden door bij sociale verzekeringen waarbij de uitkeringen niet afhankelijk zijn van het loon of inkomen, de premie eveneens als een absoluut bedrag per hoofd of per gezin vast te stellen en niet als een percentage van het loon of inkomen. Alleen dan is een zo nauw mogelijke aansluiting gevonden tussen prestatie en contra-prestatie, en daarmee ook een automatische rem op de voortdurende uitgroei van deze voorzieningen. De laagste loon- of inkomensgroep, die thans immers voortdurend pressie uitoefent tot uitbreiding van de sociale verzekering om de onzuivere reden van inkomenshervreiding en niet om financiële vrijwaring te verkrijgen

tegen calamiteiten, zal dan juist als rem gaan fungeren, doordat de voor ieder gelijke premiebedragen dan betaalbaar moeten zijn voor deze laagste loon- of inkomens-trekkers. Slechts in deze situatie kan de invoering van sociale verzekeringen en de uitbreiding of inkrimping van bepaalde voorzieningen op eigen merites worden beoordeeld door de belanghebbenden zelf.

Kan men ter verdediging van het herverdelings-element bij de sociale verzekering nu niet aanvoeren dat ook de gewone belastingen stijgen naarmate het inkomen toeneemt? Premies van sociale verzekeringen worden toch meer en meer als een bepaald soort belastingen aangemerkt en voor verschillende doeleinden daarbij opgeteld. In sommige opzichten komen zij daarmee inderdaad overeen (met name betreft dit de dwangmatige invordering), doch juist als nivelleringsinstrument zijn zij principieel verschillend. Algemene belastingen dienen immers tot financiering van collectieve consumptie. Er is hier geen band tussen prestatie en contra-prestatie. Voor een proportioneel en zelfs een progressief tarief van directe belastingen kan men zich dan beroepen op het afnemend grensnut van het geld bij stijging van het inkomen (dat we ook hiermee niet helemaal uitkomen hoop ik in het volgende artikel aan te tonen, doch voor het thans aan de orde gestelde probleem is deze grensnut-these voldoende).

Bij sociale verzekeringen staan tegenover de premies echter geen collectieve goederen, doch rechten op uitkeringen die even individueel zijn als de betalingen. Deze uitkeringen zijn daarom voor éénzelfde subject onderworpen aan precies hetzelfde afnemende grensnut als de premies. Daarom moet men beide tegelijk in ogenschouw nemen en dan heffen het afnemend grensnut van de betalingen en van de uitkeringen elkaar op, zodat er per saldo geen argument is voor hogere premie bij hogere inkomens in geval van gelijke verstrekkingen.

Ik zie dan ook geen enkele rechtsgrond voor procentueel gelijke premies wanneer de uitkeringen niet eveneens met het inkomen op en neer gaan. Billijkheid, zuiverheid van beslissingen en ingebouwde remming van pressiegroepen wijzen alle in de richting van gelijke absolute premiebedragen bij gelijke uitkeringsrechten. Een beroep op solidariteit en een verwijzing naar de analogie met algemene belastingen blijken geen van beide op te gaan.

Wil men een groot woord, dan zou ik het voorgaande kunnen kenschetsen als een pleidooi voor het vermijden van *misbruik* van de sociale verzekeringen voor doeleinden die daaraan in wezen vreemd zijn en alleen maar vertroebelend kunnen werken.

Uiteraard houdt dit ook in het afwijzen van belastingen als financieringsbron van overdrachtsuitgaven. Reeds werden in dit verband toeslagen aan sociale verzekeringsuitkeringen en subsidies aan boeren uit algemene middelen afgekeurd. Het komt mij voor dat hier slechts één uitzondering op haar plaats is. Er moet een laatste reddingsboei zijn voor degenen die door hun bijzondere omstandigheden niet of niet voldoende geholpen worden door de sociale verzekeringen. Dit is de sociale bijstand. Hiervoor gaat een beroep op de solidariteit wél op, omdat aangenomen mag worden dat vrijwel ieder bereid zal zijn, er voor te zorgen dat er geen mensen verkommeren. Men mag echter niet van de nood een deugd maken en dit uitzonderingsgeval tot de regel verheffen.

Hiermee zijn we al doorgedrongen op het gebied van de belastingen. Daarover dus de volgende keer meer.

Haren.

F. HARTOG.

Herziening van de rechtsvorm der onderneming?

(II)

Herziening geen bijdrage tot oplossing sociale vraagstuk?

Het tweede hoofdbezwaar tegen het C.N.V.-rapport van „De Nederlandse Industrie” als volgt samen:

„De sleutel tot de oplossing van het vraagstuk van de „dreigende isolering van de enkeling” (sociaal-ethische sectie) ligt dan ook onzes inziens veeleer in een uitwerking van de mogelijkheid die de economische sectie met de term participatie aanduidt dan in de realisering van medezeggenschap van de factor arbeid”¹⁾.

Deze tweede bedenking van „De Nederlandse Industrie” tegen de toekenning van een bepaalde vorm van medezeggenschap aan het personeel houdt dus in, dat daardoor geen bijdrage wordt geleverd aan de oplossing van het eigenlijke sociale vraagstuk, de „dreigende isolering van de enkeling”. Het is in wezen hetzelfde argument, dat gebruikt werd in de rede van Mr. J. Meynen, gehouden op 7 december 1961 ter gelegenheid van de uitreiking van de Henri Sijthoff-prijs 1960²⁾. Op de in deze rede gevolgde gedachtengang hebben wij reeds betrekkelijk uitvoerig geantwoord³⁾. Wij veroorloven ons daarnaar te verwijzen en volstaan daarom thans met het volgende.

Het pleidooi voor inschakeling en erkenning van de werknemer op de plaats, waar hij in de onderneming is gesteld, verdient o.i. hartelijke instemming. Men kan deze inschakeling en erkenning van de individuele werknemer met de economische sectie van de C.N.V.-commissie „participatie” noemen; men kan ook de voorkeur geven aan Meynens term „bevordering van de directe mondigheid”. Tussen de beide termen bestaat voor ons gevoel wel enig onderscheid. De eerste lijkt ons objectiever; de tweede kan de ongewilde indruk wekken van een ietwat paternalistische benadering van de arbeider. Maar als Meynen bedoelt — en dat doet hij — de werknemer een zinvolle en vooral verantwoordelijke plaats te geven in het productieproces en derhalve te streven naar een zodanige organisatie van het werk, dat ook in de laagste organen van de bedrijfs-hiërarchie een reëel stuk verantwoordelijkheid kan worden beleefd, dan hebben wij met de term „directe mondigheid” vrede.

Wij zeiden reeds, dat het pleidooi voor deze participatie of „directe” mondigheid van de individuele arbeider hartelijke instemming verdient. Degenen, die hiervoor pleiten, bevinden zich in het goede gezelschap, waartoe onder meer paus Johannes XXIII⁴⁾ en de evangelische sociaal-ethicus Heinz-Dietrich Wendland⁵⁾ behoren.

Het verdrietige is echter, dat van deze participatie of „directe” mondigheid weinig of niets terecht zal komen, wanneer de arbeider, terecht, het gevoel moet houden, dat hij „maar” arbeider is, ondergeschikt aan de factor kapitaal. Een verdediger van het huidige vennootschapsrecht schreef even treffend als duidelijk: „De onderneming (i.c. de N.V.) *beschikt* (cursivering van ons, R.) over de pro-

duktiemiddelen, waaronder de arbeid (!). De arbeid blijft ondergeschikt aan de vermogensrechtelijk gedirigeerde en genormeerde (!) onderneming”⁶⁾. Wie mocht menen, dat deze woorden in de 19de eeuw geschreven zijn, maakt een, overigens begrijpelijke, vergissing. Het moge een uitspraak zijn, die geheel in overeenstemming is met de heersende opvattingen in die eeuw — de uitspraak zelf dateert van 1962. Het is weinig aannemelijk, dat, wanneer de gehele structuur en rechtsvorm der onderneming gegrond blijven op deze onderschikking van de arbeid aan het kapitaal, de arbeider veel prijs zal stellen op werkelijke medeverantwoordelijkheid, onverschillig of men die nu participatie dan wel directe mondigheid noemt. Dat de arbeider ondergeschikt is aan de leiding aanvaardt hij ten volle, maar dat hij in tegenstelling tot de aandeelhouder niet erkend wordt als een constituerende factor van de onderneming vormt een hechte grondslag voor de instandhouding van zijn wantrouwen tegen de structuur van de samenleving en van de onderneming, een wantrouwen, dat weinig bevorderlijk is voor de arbeidslust, de goede verhoudingen in de onderneming en het verantwoordelijkheidsbesef. En toch staat en valt onze ondernemingsgewijze productie met dat verantwoordelijkheidsbesef.

Nu stelt „De Nederlandse Industrie” — en men wordt in de kring van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers niet moede het te herhalen —, dat de erkenning van de arbeid als constituerende factor van de onderneming, bijv. in die zin, dat ook het personeel de bevoegdheid verkrijgt een deel der commissarissen te kiezen, geen wezenlijke bijdrage levert voor de oplossing van het sociale vraagstuk in de onderneming. Grif erkend kan worden, dat deze erkenning van de factor arbeid het sociale vraagstuk niet „oplost”. De onderneming zal er niet aanstonds een sociaal paradijs door worden. Daarvoor is het sociale vraagstuk te veel een probleem van inter-menselijke betrekkingen, dat wil zeggen een vraagstuk, dat in laatste instantie beheerst wordt door de innerlijke gezindheid van mensen. Maar dat betekent geenszins, dat de erkenning van de factor arbeid niet een *bijdrage* zou zijn tot de oplossing van het sociale vraagstuk. En dat laatste is dunkt ons stellig het geval, al ware het alleen omdat dan eindelijk aan de factor arbeid recht wordt gedaan terzake van de structuur en de rechtsvorm der onderneming.

Naar onze opvatting zal daarom het ene gedaan moeten worden, zonder het andere na te laten. Het ene is de bevordering van de „directe” mondigheid van de individuele arbeider. Het andere is de bevordering van de „indirecte” mondigheid, dat is de toekenning van het actief kiesrecht aan het personeel wat de samenstelling van het college van commissarissen betreft. Wordt dat laatste nagelaten, dan zal er van het eerste weinig of niets terecht komen.

Overigens lijkt ons alleen van belang te zijn de vraag of deze herziening van de structuur der onderneming er zal komen *vrijwillig* of *gedwongen* (hetzij door de wet hetzij door de macht der werknemers). Dat zij er zal komen is voor ons niet aan twijfel onderhevig. De gehele maatschap-

⁶⁾ Mr. J. Goppel: „De onderneming als ontmoetingspunt van kapitaal en arbeid” in „De Naamloze Vennootschap”, jaargang 39, nr. 9, blz. 154 e.v.

¹⁾ „De Nederlandse Industrie”, jaargang 1962, nr. 10, blz. 381, rechterkolom.

²⁾ „Werknemers-medezeggenschap en de oplossing van het sociale vraagstuk in de onderneming”, Amsterdam 1961.

³⁾ De rede van Mr. J. Meynen, „Evangelie en Maatschappij”, 15e jaargang, nr. 7/8, blz. 244 e.v.

⁴⁾ Vgl. de jongste sociale encyclopedie „Mater et Magistra”.

⁵⁾ „Botschaft an die soziale Welt”, Hamburg 1959.

pelijke ontwikkeling verdraagt de onderschikking van de arbeid aan het kapitaal o.i. niet veel langer, zulks te minder nu verschillende recente publikaties het reeds lang aanwezige vermoeden van het bestaan van niet-aanvaardbare vormen van oligarchie en van hier en daar nog voorkomend nepotisme hebben bevestigd. De herziening van de structuur en rechtsvorm der onderneming is dan ook o.i. niet tegen te houden. Het gaat naar onze opvatting alleen nog om de vraag: vrijwillig of gedwongen. Het antwoord op die vraag is niet afhankelijk van de „directe mondigheid” der werknemers, doch van de emancipatie der tegenwoordige ondernemingsleidingen.

Beroep op een Vennootschapskamer bij kennelijk wanbeheer.

Het derde kernpunt van de kritiek beschrijft „De Nederlandse Industrie” als volgt:

„Naar onze mening veronachtzaamt men, zo doende, het wezenlijke verschil tussen de verhouding burger/overheid enerzijds en de verhouding werknemer/werkgever anderzijds. De politieke democratie is van een heel ander karakter dan de noodzakelijk hiërarchische verhoudingen binnen een onderneming. De belangen waarom het gaat lenen zich in het eerste geval veel gemakkelijker voor objectivering. Daardoor kunnen de besluiten van de overheden ook eerder aan de redelijkheid worden getoetst zonder dat het beleid zelf in de beschouwingen wordt betrokken. Wat de gezagsverhoudingen binnen de onderneming betreft, is die toetsing niet denkbaar zonder dat de beroepsinstantie in het beleid van de ondernemingsleiding treedt.

Er zou hier van een probleem kunnen worden gesproken, indien de feitelijke verhoudingen tot willekeur, tot misbruik van gezag dus, zouden leiden. Maar dat is niet het geval, zoals wij reeds in ons vorige artikel stelden. Ook de juridische sectie zelf stelt eerder het tegendeel”⁷⁾.

Dit derde hoofdbezwaar behoeft dunkt ons geen uitvoerige behandeling. Het blad heeft o.i. het gelijk geheel aan zijn zijde, wanneer het wijst op het wezenlijke verschil, tussen de verhouding burger/overheid enerzijds en de verhouding werknemer/werkgever anderzijds. Wat het blad echter verder schrijft moet op een misverstand berusten. De redactie meent, dat — in tegenstelling tot ondernemersbeslissingen — besluiten van de overheden (eerder) aan de redelijkheid getoetst kunnen worden, zonder dat het beleid zelf in de beschouwingen wordt betrokken. Dit nu is een misverstand. Eén blik in de jurisprudentie van de Kroon zal het blad van de onjuistheid van zijn opvatting overtuigen.

Overigens zij opgemerkt, dat de C.N.V.-commissie het scheppen van de mogelijkheid van een voorziening bij kennelijk wanbeheer weliswaar alleszins wenselijk en door de praktijk van het bedrijfsleven geboden acht, doch zich niet gebonden heeft aan elk detail van de door haar juridische sectie in overweging gegeven vormen.

Te vroeg?

De opmerking van algemene strekking, waarmee „De Nederlandse Industrie” haar kritiek besluit, luidt:

„Wij hebben sterk de indruk dat de meeste verschillen van mening tussen de rapporteurs en ons voortkomen uit een uiteenlopende beoordeling van de vraag, of, en zo ja, wanneer, een zich aftekenende maatschappelijke ontwikkeling „geinstitutionaliseerd” moet worden. Onder erkenning van het feit dat een goede ontwikkeling kan leiden tot de behoefte aan een zekere aanpassing van de wetgeving, zijn wij toch van mening dat men daarmee voorzichtig moet zijn. Aan C.N.V.-zijde blijkt men de neiging te hebben, „sociale controle” pas volwaardig te achten, indien zij wordt „geinstitutionaliseerd”.

⁷⁾ „De Nederlandse Industrie”, jaargang 1962, nr. 14, blz. 553, linkerkolom.

Daartegenover menen wij steeds te moeten wijzen op het feit, dat — vooral te vroege — wettelijke formalisering het gevaar meebrengt van verstarring en van afdamming van de maatschappelijke ontwikkeling”⁸⁾.

Met deze opmerking slaat „De Nederlandse Industrie” de spijker o.i. precies op de kop. Het blad erkent het feit, dat een goede ontwikkeling kan leiden tot de behoefte aan een zekere aanpassing van de wetgeving, maar — aldus „De Nederlandse Industrie” — daarmee moet men voorzichtig zijn. Diè gedachtengang kunnen wij volgen. Zelfs zouden wij hem niet willen bestrijden, echter onder één voorwaarde, namelijk dat de „goede ontwikkeling” niet door een bepaalde groep wordt geremd. En — om de dingen nu maar bij de naam te noemen — zolang uit de kring van de geestverwanten van „De Nederlandse Industrie” getracht wordt de „goede ontwikkeling” tegen te houden, blijft er voor de voorstanders van die goede ontwikkeling niets anders over dan actie, hetzij in de ondernemingen, de bedrijfstakken of het bedrijfsleven als geheel, hetzij bij de wetgever.

Voor de erkenning van de factor arbeid op het niveau van de bedrijfstak en van het bedrijfsleven als geheel is strijd en overheidsingrijpen nodig geweest. Gehoopt moet worden, dat die erkenning in de sfeer van de onderneming niet door macht of wettelijke dwang tot stand gebracht hoeft te worden. Wij geven de voorkeur aan overleg, de methode waardoor in Nederland reeds zoveel op sociaal gebied tot stand is gebracht. Het moge waar zijn, dat dit overleg gevoerd wordt door partijen, die macht bezitten. Het moge ook waar zijn, dat er achter het overleg de mogelijkheid van overheidsdwang staat. Maar dat alles neemt niet weg, dat wat in overleg tot stand komt het in betekenis wint van het door macht of wet afgedwongene.

Er is ook een andere methode. Die heeft Ir. J. C. L. Smit, één der directeuren van L. Smit en Zoon's Scheeps- en Werktuigbouw N.V. te Kinderdijk, onlangs beschreven. In een gesprek met de redactie van „De Onderneming”, het orgaan van het Centraal Sociaal Werkgevers-Verbond⁹⁾, vertelde deze vooraanstaande ondernemer:

„Over de diepere achtergronden van de verhouding tussen de ondernemer en zijn mensen ben ik eigenlijk voor het eerst serieus gaan nadenken in mijn onderduiktijd tijdens de bezetting. Als vrucht daarvan hebben wij toen een Kern opgericht, en daar heb ik zo ongeveer gezegd (en u begrijpt dat dat een vrij gesloten en koppig man wel enige zelfoverwinning kostte): „Ik heb nagedacht over onze verhouding. Ik besef nu, dat wij elkaar nodig hebben. Wij kunnen in de onderneming niet zo min zonder jullie als jullie zonder ons. Ik ben graag bereid, jullie minder dan vroeger als bedrijfssonderdelen te beschouwen en meer te behandelen als mensen. Ik wil het jullie zo goed mogelijk geven, en niet alleen in materieel opzicht”.

Intussen merkte ik, dat min of meer dezelfde wensen bij andere ondernemers leefden, en ook tot uitdrukking kwamen. Maar toen kwam van werknemerskant, speciaal van de bonden, niet de wens maar de eis dat er een dergelijke verhouding geschapen zou worden. En nu ben ik zo'n koppige bliksem dat ik ga steigeren als ik iets móet doen, ook al is het precies wat ik uit eigen beweging had willen doen”.

Deze zich „koppige bliksem” noemende ondernemer gaat dus steigeren, als hij iets móet doen, ook al is het precies wat hij uit eigen beweging had willen doen. Toen hij echter een ogenblik later over de arbeider kwam te spreken, zei hij:

„Ook bij de werkman zit een kern, die drommels goed weet wat een aap is, en die evengoed als u of ik erkent, dat de ge-

⁸⁾ T.a.p.

⁹⁾ Jaargang 12, nr. 18, 1 september 1962, blz. 596.

Het compromis inzake reclametelevisie

De belangrijkste passages van de 48 bladzijden (inclusief de bijlagen) tellende Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag inzake de Nota Reclametelevisie treft men aan in het vierde hoofdstuk, dat handelt over het in Nederland toe te passen systeem. Hierin wordt door de betrokken bewindslieden, Mr. Y. Scholten (O., K. en W.) en Drs. F. J. W. Gijzels (E.Z.) een compromisvoorstel gelanceerd, dat de mogelijkheid schept twee concurrerende commerciële organen naast elkaar op het tweede net te laten opereren. De N.T.S./omroepen hebben gereageerd in een commentaar, waarin de bewindslieden wordt verweten „gespeend te zijn van werkelijkheidszin” en „geen begrip blijken te hebben voor de moeilijke problemen” die de televisie heeft op te lossen, waardoor zij „een verantwoorde verdere ontwikkeling van de televisie” bemoeilijken; voorstellen, die „het publiek niet dienen, maar schaden”.

De voorstellen van de regering komen hier op neer, dat met handhaving van het systeem van een zelfstandige programmamaatschappij, aan de N.T.S. op het tweede net tien uur wordt toegewezen, waarom de N.T.S. zelf ook heeft gevraagd, en twintig uur ter verzorging aan een commerciële concessionaris. Daarnaast wordt de suggestie gedaan om die tien uur N.T.S.-programma te doen financieren, niet uit kijkgeld, maar uit inkomsten door reclame-uitzendingen verkregen. Een suggestie, die een politiek tactische ommezwaai van de regering betekent, die immers in de Nota Reclametelevisie van februari 1961 het standpunt heeft ingenomen, dat de verzorging van reclame-uitzendingen moeilijk kan worden opgedragen aan de N.T.S./omroepen, die zich steeds tegen invoering van reclame in de televisie hebben verzet en ook thans nog niet overtuigd zijn van de economische noodzaak daarvan. Zouden de Hilversumse omroepen toch op deze suggestie ingaan, al of niet gedwongen door aandrang uit de Kamer, dan zal

(vervolg van blz. 1170)

middelste mens nu eenmaal zijn beste krachten niet kan geven als er niet ook een stok achter de deur staat. Hoe groot die stok moet zijn? Dat is eigenlijk heel eenvoudig: groot genoeg om ongewenste elementen uit de onderneming te ontslaan, en daar versta ik onder: de man die niet positief het belang van de samenwerking voor ogen houdt”.

Er is o.i. geen reden Ir. Smit te bestrijden. Hij heeft naar onze opvatting geheel gelijk: de stok achter de deur moet groot genoeg zijn voor hen, die niet positief het belang van de samenwerking voor ogen houden. Die „stok achter de deur” kan — dat moet „De Nederlandse Industrie” o.i. worden toegestemd — leiden tot een te vroege, wettelijke formalisering met het gevaar van verstarring en afdamming van de maatschappelijke ontwikkeling. Het gevaar van „verstarring en afdamming van de maatschappelijke ontwikkeling” is echter nog groter, wanneer men zich zou conformeren aan de huidige opvattingen in de kring van de geestverwanten van „De Nederlandse Industrie”.

Het C.N.V.-rapport heeft gepleit voor vrijwilligheid en geleidelijkheid. Indien beide worden afgewezen, lijkt het gebruik van „de stok achter de deur” — helaas — onvermijdelijk.

Zeist.

M. RUPPERT.

een apart lichaam moeten worden gecreëerd, dat onder dezelfde vijftien voorwaarden zal moeten opereren als de onafhankelijke programmamaatschappij, alleen met deze uitzondering, dat een programmaraad overbodig wordt geacht, omdat de in dat lichaam samenwerkende omroeporganisaties voldoende waarborgen bieden voor het peil der programma's.

Bovendien wordt voorgesteld, dat die programma's van het N.T.S.-orgaan worden beschouwd als de verplichte N.T.S.-programma's, die moeten worden uitgezonden volgens de thans geldende regels, dat van het totaal 40 pCt. onder N.T.S.-signatuur moet worden uitgezonden. Het totaal zal met deze uitzendingen over het tweede net 40 uur bedragen, waarvan dus 16 uur N.T.S. Daarvan tien op het tweede net en de rest op het eerste net, welke rest voor het grootste deel wordt ingenomen door vaste N.T.S.-onderdelen, zoals het populaire nieuwsjournaal, het zondagse sportjournaal enz. De voorstellen van de staatssecretarissen lijken volledig aanvaardbaar, maar in de N.T.S.-gedachte betekenen ze een dubbel gevaar. In de eerste plaats is er de vrees, dat dit nieuwe N.T.S.-orgaan met de onafhankelijke programmamaatschappij een dubbele concurrentie betekent met de omroepen, die hun posities verzwakt zien. De N.T.S. als een mogelijke zelfstandige programmamaatschappij is steeds als een dreiging gevoeld, omdat programma's onder de N.T.S.-signatuur door het publiek doorgaans als beter worden beschouwd dan de omroepprogramma's, hoewel ze door omroepmedewerkers worden samengesteld, echter als algemeen aanvaardbaar door alle omroepcomponenten moeten worden geaccepteerd. Dat het eerste net vrijwel geheel weer zal toevallen aan de omroepen weegt niet op tegen de vrees, dat het publiek steeds meer voorkeur zal gaan geven aan het concurrerende N.T.S.-programma, dan echter samengesteld door een zelfstandige programmastaf. Langs deze weg wordt een, zo men wil nationaal, programma geïntroduceerd, dat in Hilversumse ogen nimmer genade zal vinden. Zelfs het feit, dat de kijkgeld voor het eerste programma beschikbaar komen, waardoor de concurrentiepositie van de omroepen alleen maar sterker wordt, zal de pil van het „nationale N.T.S.-programma” moeilijk kunnen vergulden.

Wat zal de reactie kunnen zijn van de commerciële concessionaris, die als onafhankelijke programmamaatschappij twintig uur krijgt? In de eerste plaats dwingt zich een vergelijking op met de oorspronkelijke situatie, toen in 1956 aan de Minister van O., K. en W. werd gevraagd acht uur toe te wijzen, zodat het eerste net verdeeld zou worden tussen N.T.S./omroepen en C.T.V. Deze aanvraag duidt erop, dat met een start van acht uur per week, geleidelijk uit te breiden tot 16 uur, een economisch verantwoorde exploitatie mogelijk werd geacht. In de loop der jaren wijzigde zich de situatie. De N.T.S. kreeg meer zendtijd; de noodzaak te komen tot een tweede programma werd steeds sterker gevoeld. In de regeringsnota werd dit net ter programmaverzorging toegewezen aan de C.T.V. Nu herhaalt zich de ontwikkeling, alleen met dit grote verschil, dat er in 1956 slechts 30.000 TV-ontvangers waren geregistreerd en nu, ruim zes jaar later, ongeveer 1.250.000. De inkomsten van de gesubsidieerde televisie zijn enorm

gestegen; de inkomsten van de commerciële maatschappij zullen eveneens aanmerkelijk hoger komen te liggen, omdat ze gebaseerd zullen zijn op het aantal contactpunten c.q. aantal TV-gezinnen, dat men bereikt. Wanneer exploitatie van een programma van dertig uur door twee maatschappijen mogelijk is, zal een onafhankelijke programmamaatschappij het regeringsvoorstel ongetwijfeld kunnen accepteren. Zou Hilversum de commerciële exploitatie van tien uur afwijzen, dan wordt het de onafhankelijke concessionaris bepaald gemakkelijk gemaakt.

Kijkgeldprognose.

De vraag, of het tweede net wel of niet kan worden gefinancierd uit de opbrengsten der kijkgeden, vindt in de Memorie haar beantwoording. In november 1961 deponeerde de N.T.S. op het Departement van O.,K. en W. een nota, waarin wordt berekend dat zelfs met handhaving van het thans geheven kijkgeld van f. 36 per jaar een sluitende exploitatie mogelijk is, terwijl nochtans de directe programmakosten per uur zouden stijgen van f. 6.000 in 1962 tot f. 9.000 in 1970.

De juistheid van deze berekening wordt in de Memorie afdoende bestreden, omdat met een aantal factoren in het geheel geen rekening wordt gehouden en verder omdat de gehele omroepprognose van een ongemotiveerd optimisme getuigt t.a.v. de toenemende kosten, vooral de directe programmakosten, waaronder worden verstaan de kosten die aan derden worden betaald, o.a. honoraria van losse medewerkers, auteurs- en televisierechten, koop of huur van films, Eurovisiekosten, betalingen persbureaus. Met name het peil van die kosten zal reeds in 1965 de f. 9.000 per uur hebben bereikt en in 1970 zijn opgelopen tot f. 12.000. In de toelichting op dit bedrag zeggen de staatssecretarissen nog ter waarschuwing, dat dit bedrag conservatief is geschat. Alhoewel een vergelijking met het buitenland uiterst moeilijk is kan een opgave van de uurkosten van de B.B.C. over het boekjaar 1960-1961, toen aan programma's f. 22.280 per uur werd besteed, verhelderend

werken. Dat in 1970 f. 12.000 toereikend zal zijn, menen wij dan ook te moeten betwijfelen.

Daarenboven worden voor de N.T.S. de kosten van de NOZEMA en de P.T.T. geraamd, niet van f. 7,5 mln. in 1963 olopend tot f. 10 mln. in 1970, maar van f. 7,8 mln. (1963) tot f. 14 mln. (1970). Vervolgens wordt er in de Memorie op gewezen, dat het tweede net niet een geleidelijke uitbreiding van 10 tot 30 uur moet geven, maar dat althans direct 20 uur moet worden uitgezonden om de kijkers een werkelijke keuze te bieden, hetgeen niet alleen financiële consequenties zal hebben voor de directe programma-kosten maar ook voor de exploitatielasten van de N.T.S. en de omroeporganisaties. En tenslotte ontbreken bij de N.T.S.-opzet nog schattingen betreffende de regionale televisie en de schooltelevisie.

Met al deze overwegingen rekening houdende is het de bewindslieden niet gelukt, uitgaande van het wettelijk toegestane kijkgeld van f. 40 per jaar, tot een sluitende prognose te komen. Wanneer in 1970 tweemaal 30 uur uit de kijkgeden zou moeten worden gefinancierd, zal moeten worden gerekend op een tekort van f. 13,4 mln.; worden die opbrengsten alleen aangewend voor een programma van 40 uur, dan nog is het tekort f. 3,6 mln. Vele zijn de berekeningen, die in de loop der jaren zijn gemaakt. Nimmer hebben die de werkelijkheid ook maar kunnen benaderen. Aan de cijfers, zoals deze nu zijn overgelegd, kan dan ook geen beslissende betekenis worden toegekend. Wel kan worden gezegd, dat een verantwoorde programma-verzorging, uitsluitend uit de kijkgeden, onbestaanbaar is.

De N.T.S. noemt het in haar commentaar niet van reële betekenis, te verwijzen naar het beschikbaarkomen van het derde programma. Men kan zich afvragen of het wel reëel is, dat derde net te reserveren voor een programma, dat in opzet en uitvoering in principe weinig verschilt van de beide andere programma's. Ware het niet veel aantrekkelijker dit net te reserveren voor bijzondere „minderheids”-televisie, zoals schooltelevisie, zgn. „instructional” televisie, kortom te bestemmen voor opvoeding en onderwijs, aangevuld met Eurovisieprogramma's uit het buitenland?

's-Gravenhage.

Dr. P. GROS.

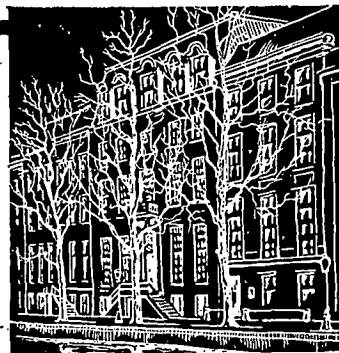
(I. M.)

Een zakenman vraagt...

De fabrieks-installatie, welke wij naar Palermo leveren, is binnen vier weken voor verscheping gereed. Wij zouden nu gaarne een gecombineerde verzekering voor transport, montage en proefdraaien bij goede assuradeuren willen sluiten. Kunt U deze onderbrengen en ons hiervoor een premie noemen?

Een vertrouwde raadsman antwoordt...

Eén van de vele vragen, die aan onze deskundigen dagelijks worden voorgelegd... en waarop zij niet het meest-voor-de-hand-liggende, maar het voor de cliënt meest gunstige antwoord geven. Doordat men zich bij H. Albert de Bary terdege in uw probleem verdiept, bent u altijd zeker van een betrouwbaar advies. Belangen-behartiging is een woord met inhoud bij...

de Bary

Handel - Maatschappij H. Albert de Bary & Co. n.v. Deviezenbank
Herengracht 450 - Amsterdam-C. - Tel. 221155 - Telex 12029

Voorbeeld van een premiespaarregeling

In onze vorige artikelen ¹⁾ behandelden wij de fiscale faciliteiten in het algemeen en die van de premiespaarregelingen in het bijzonder, van welke faciliteiten men op grond van de op 1 januari jl. van kracht geworden „Wet houdende voorzieningen met betrekking tot premiespaarregelingen en winstdelingsspaarregelingen voor werknemers” kan genieten.

Hoeveel die besparingen zowel voor werknemer als werkgever bedroegen, hebben wij in ons artikel „Winstdelingsspaarregelingen voor werknemers” ²⁾ nader uiteengezet. Thans zouden wij ter illustratie van de besproken premiespaarregelingen een praktijkgeval willen vermelden. Daartoe hebben wij de directie van de Stichting Nutsspaarbank te 's-Gravenhage, die wij hiervoor zeer enkelvoudig zijn, bereid gevonden haar regeling te mogen publiceren. Op deze regeling is onlangs de goedkeuring verkregen moet worden van het College van Rijksbemiddelaars.

Hieronder volgt dan de tekst van dit reglement.

STICHTING NUTSSPAARBANK TE 'S-GRAVENHAGE

Reglement voor een gepremieerde bedrijfspaarregeling, als bedoeld in: Besluit premiespaarregelingen en winstdelingsspaarregelingen.

DEFINITIES

Artikel 1.

In dit reglement wordt verstaan onder:

- Spaarbank:** Stichting Nutsspaarbank te 's-Gravenhage, waarvan het bestuur zich bereid heeft verklaard te voldoen aan de bepalingen van dit reglement.
- Deelnemer:** Het personeelslid, dat is toegetreden tot de spaarregeling, waarop dit reglement van toepassing is.
- Bijzondere spaarrekening:** De door de spaarbank ten name van de deelnemer bij de spaarbank geopende spaarrekening, als bedoeld in artikel 5, lid 1.

DOEL

Artikel 2.

De spaarregeling heeft ten doel het bevorderen van de spaarzin en de vorming van duurzaam bezit bij de personeelsleden van de spaarbank.

DEELNEMERS

Artikel 3.

Aan de spaarregeling kunnen deelnemen alle personeelsleden in volledige dienst van de spaarbank, met uitzondering van gehuwde vrouwen, wier echtgenoot een volledige dienstbetrekking vervult.

WIJZE VAN DEELNEMING

Artikel 4.

- Op schriftelijk verzoek van de deelnemer wordt bij de uitbetaling van zijn salaris resp. loon een gedeelte daarvan ingehouden. Dit spaarbedrag bedraagt ten hoogste f 65,— per maand resp. f 15,— per week.
- Indien de deelnemer het voornemen heeft aanspraak te maken op spaarpremies op grond van het verrichten van periodieke betalingen als bedoeld in artikel 8, lid 2 sub a, 2, dient hij

het bedrag van deze betalingen eveneens schriftelijk aan te melden. Ten aanzien van het aan te melden bedrag is het bepaalde in de tweede volzin van het vorige lid van overeenkomstige toepassing.

- Het van de deelnemer op zijn salaris resp. loon in te houden spaarbedrag en de voor toekenning van een spaarpremie in aanmerking te brengen bedragen wegens periodieke betalingen mogen samen niet hoger zijn dan resp. f 65,— per maand of f 15,— per week.
- Het spaarbedrag wordt in guldens afgerond.
- De inhouding gaat in bij de uitbetaling van het salaris resp. loon over de maand resp. eerste loonweek van de maand volgende op die, waarin het verzoek is ingediend. Een verzoek tot inhouding mag slechts eenmaal per kalenderjaar worden ingediend.
- De deelnemer kan te allen tijde schriftelijk verzoeken de inhouding van het spaarbedrag te doen beëindigen. Het recht op spaarpremie blijft over het gespaarde bedrag gehandhaafd, zulks met inachtneming van de overigens daarvoor gestelde voorwaarden. Voorts kan de deelnemer in de maand december schriftelijk verzoeken een door hem aan te geven wijziging te brengen in het spaarbedrag.

Artikel 5.

- De spaarbedragen worden door de spaarbank aan het einde van elke maand gestort op de bijzondere spaarrekening van de deelnemer.
- Het is aan een deelnemer niet toegestaan rechtstreeks gelden op de bijzondere spaarrekening te storten, behoudens in het geval, bedoeld in artikel 18, lid 1, onder c.

Artikel 6.

- Het verzoek, bedoeld in artikel 4, lid 1, alsmede de aanmelding, bedoeld in artikel 4, lid 2, dienen te geschieden door middel van een formulier volgens het als bijlage bij dit reglement gevoegde model B.1.
- Het verzoek, bedoeld in artikel 4, lid 6, dient te geschieden door middel van een formulier volgens het als bijlage bij dit reglement gevoegde model B.2.

Artikel 7.

De deelnemer heeft de vrije beschikking over de op zijn bijzondere spaarrekening gestorte spaarbedragen.

SPAARPREMIE

Artikel 8.

- Onverminderd de door de spaarbank te vergoeden rente heeft de deelnemer ten laste van de spaarbank aanspraak op een spaarpremie, indien een op de bijzondere spaarrekening gestort bedrag, sinds het einde van het kalenderjaar waarin deze storting plaats vond, vier kalenderjaren ononderbroken op die rekening heeft uitgestaan.
- Op de in het vorige lid bedoelde spaarpremie bestaat voorts aanspraak:
  - indien de deelnemer aantoont dat hij:
    - een van de bijzondere spaarrekening opgenomen bedrag heeft aangewend ten behoeve van één of meer der in artikel 10 bedoelde bestedingsdoeleinden;
    - periodieke betalingen heeft verricht ten behoeve van één of meer der in artikel 10, lid 1, onder a, b, c, en e, genoemde bestedingsdoeleinden;
  - indien het dienstverband van de deelnemer met de spaarbank is geëindigd ten gevolge van diens overlijden of emigratie;
  - in alle overige gevallen van beëindiging van het dienstverband van de deelnemer met de spaarbank, met dien verstande dat slechts aanspraak kan worden gemaakt op het gedeelte van de spaarpremie, dat evenredig is aan het aantal volle kalenderjaren, gedurende welke een bedrag op de bijzondere spaarrekening heeft uitgestaan.
- De spaarpremie bedraagt 50 pCt. van het op de bijzondere spaarrekening aanwezige bedrag of/en het ten laste daarvan

¹⁾ „Fiscale faciliteiten voor de bezitsvorming” en „Premiespaarregelingen voor werknemers” in „E.-S.B.” van resp. 7 en 21 november jl.

²⁾ „Winstdelingsspaarregelingen voor werknemers” in „E.-S.B.” van 14 november jl.

bestede bedrag, dan wel in het geval bedoeld in het vorige lid onder a, 2, van het uitgegeven bedrag en bedraagt over een kalenderjaar nimmer meer dan f 390,—.

Artikel 9.

Op de uitvoering van deze spaarregeling wordt toezicht gehouden door de Directie der spaarbank of door door deze aan te wijzen personen.

BESTEDINGSDOELEINDEN

Artikel 10.

1. Als bestedingsdoeleinden worden erkend:

- a. uitgaven ter verwerving van onroerende zaken, als zodanig voor de toepassing van dit reglement tevens worden aangemerkt lidmaatschappen van coöperatieve verenigingen waarvan de leden op de enkele grond van hun lidmaatschap het recht van uitsluitend gebruik hebben van een aan de coöperatieve vereniging in eigendom toebehorend gebouw dan wel van een afzonderlijk gedeelte van een zodanig gebouw, voor zover deze uitgaven niet zijn gefinancierd door middel van een hypothecaire lening;
  - b. aflossingen op hypothecaire leningen, rustende op en aangegaan ter financiering van onroerende zaken, als bedoeld onder a, daaronder begrepen aflossingen door een lid van een coöperatieve vereniging als bedoeld onder a, op hypothecaire leningen, voor welke het onder a, bedoelde gebouw dan wel een afzonderlijk gedeelte van een zodanig gebouw is verbonden;
  - c. uitgaven ten behoeve van de verbetering van een gebouw, waaronder worden verstaan alle technische voorzieningen, aangebracht door de eigenaar van dat gebouw dan wel door het lid van een coöperatieve vereniging als bedoeld onder a, waardoor het woongerief, indien het een woning, of de gebruikswaarde, indien het een bedrijfsruimte betreft, geacht kan worden te zijn gestegen, met inbegrip van in rechtstreeks verband met de verbetering uitgevoerde andere werkzaamheden, indien de gezamenlijke kosten van deze verbetering ten minste een bedrag van f 500,— belopen;
  - d. aanschaffingen ter gelegenheid van het huwelijk van de deelnemer, voor zover die zijn geschied in het tijdvak, dat aanvangt één jaar vóór en eindigt drie maanden ná het sluiten van het huwelijk, met dien verstande dat de premie — in afwijking van het bepaalde in artikel 11, lid 3 — eerst zal worden uitgekeerd, wanneer het huwelijk is voltrokken;
  - e. voldoening van premies, verschuldigd ingevolge overeenkomsten van levensverzekering, als bedoeld in artikel 1, onder letter a, van de Wet op het levensverzekeringsbedrijf, door de deelnemer gesloten, hetzij op eigen leven, hetzij op dat van zijn echtgenote of van de kinderen, waarvoor hij voor de heffing van de loonbelasting kinder-aftrek genoot op 1 januari van het jaar waarin de premie is betaald, mits
    - 1e. de overeenkomst is aangegaan met een verzekeringsinstelling, die in het bezit is van een verklaring van de Verzekeringskamer als bedoeld in artikel 18 van de Wet op het levensverzekeringsbedrijf, of met de Sociale Verzekeringsbank;
    - 2e. in de overeenkomst, voor zover het tijdstip van uitkering niet wordt bepaald door het overlijden van de verzekerde, een looptijd van ten minste 5 jaar, is voorzien;
    - 3e. de polis niet tot zekerheid is bezwaard of overgedragen tenzij dit heeft plaatsgevonden terzake van een hypothecaire lening, als bedoeld onder b, van dit lid en het verzekerde bedrag zal worden aangewend tot aflossing van die lening.
2. Voor de toepassing van het in lid 1 onder e. bepaalde worden regelmatige inleggingen, waartoe de deelnemer zich heeft verplicht ingevolge een overeenkomst met de spaarbank tot sparen met levensverzekering, aangemerkt als premies voor levensverzekering.

OPNEMEN VAN SPAARGELDEN EN UITKERING VAN SPAARPREMIES

Artikel 11.

1. De deelnemer, die een bedrag van zijn bijzondere spaarrekening wenst op te nemen ten behoeve van één of meer

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

der in artikel 10 genoemde bestedingsdoeleinden, dient daartoe gebruik te maken van een formulier volgens het als bijlage bij dit reglement gevoegde model B.3.

2. Nadat de deelnemer het opgenomen bedrag heeft aangewend voor één of meer van de bestedingen bedoeld in lid 1, zendt hij het in het vorige lid bedoelde formulier in aan de spaarbank met het verzoek de hem toekomende spaarpremie uit te betalen.
3. Indien het opgenomen bedrag is aangewend voor één of meer van de bestedingen bedoeld in lid 1, wordt het verzoek ingewilligd en de spaarpremie aan de deelnemer uitgekeerd na afloop van het kalenderjaar.
4. Het bedrag, dat door een deelnemer ten behoeve van één of meer van de bestedingen, bedoeld in lid 1, van de bijzondere spaarrekening wordt opgenomen, zal door de spaarbank aan de crediteur van de deelnemer worden overgemaakt.

Artikel 12.

De deelnemer, die een bedrag van zijn bijzondere spaarrekening wil opnemen en dit anders wenst te besteden dan voor één of meer der in artikel 10 genoemde bestedingsdoeleinden, behoeft geen gebruik te maken van het in het vorige artikel bedoelde formulier.

Artikel 13.

1. Een verzoek om toekenning van spaarpremie wegens periodieke betalingen, als bedoeld in artikel 8, lid 2, sub a, 2, kan slechts éénmaal per jaar na afloop van het kalenderjaar worden ingediend en dient te geschieden door middel van een formulier volgens het als bijlage bij dit reglement gevoegde model B.4.
2. Het bepaalde in lid 3 van artikel 11 vindt alsdan overeenkomstige toepassing.

Artikel 14.

Na bepaling van het bedrag door de spaarbank, als bedoeld in artikel 17, dat een op het salaris resp. loon van een deelnemer ingehouden bedrag sedert het einde van het jaar, waarin het werd ingehouden, vier jaar ononderbroken op diens bijzondere spaarrekening heeft gestaan, wordt de spaarpremie aan de deelnemer uitgekeerd.

Artikel 15.

1. Ingeval van beëindiging van het dienstverband van de deelnemer met de spaarbank, boekt de spaarbank het op de bijzondere spaarrekening van de deelnemer aanwezige bedrag terstond af en schrijft dit bij op de gewone spaarrekening van de deelnemer.
2. Over het in lid 1 bedoelde bedrag wordt aan de deelnemer de hem toekomende spaarpremie uitgekeerd.

Artikel 16.

Telkenjare op 31 december bepaalt de spaarbank het spaarsaldo over dat jaar. Dit bedrag wordt aangetekend. Is het spaarsaldo over enig jaar negatief, dan wordt dit in mindering gebracht op het spaarsaldo over het vorige jaar. Is het laatstbedoelde saldo daartoe niet toereikend, dan wordt het overblijvende gedeelte van het negatieve saldo in mindering gebracht op het spaarsaldo over het voor-vorige jaar en zo vervolgens.

Artikel 17.

1. De spaarbank bepaalt jaarlijks in de maand januari het bedrag, dat sinds het einde van het jaar, waarin het op een bijzondere spaarrekening is bijgeschreven, vier jaar ononderbroken op die rekening heeft uitgestaan.
2. De spaarbank boekt het in lid 1 bedoelde bedrag terstond af van de bijzondere spaarrekening en schrijft dit bij op de gewone spaarrekening van de deelnemer.

EFFECTENBEZIT

Artikel 18.

1. Het houden van effecten, welke een deelnemer heeft aangekocht ten laste van spaarbedragen die nog geen vier kalenderjaren op de bijzondere spaarrekening hebben uitgestaan, wordt voor de toepassing van dit reglement gelijk gesteld met het aanhouden van die spaarbedragen op de bijzondere spaarrekening, mits:
  - a. de aan- en verkoop van de effecten is geschied door tussenkomst van de spaarbank;
  - b. de effecten in bewaring worden gehouden door de spaarbank, waarvoor de spaarbank geen kosten zal berekenen;
  - c. bij verkoop of aflossing van een effect de opbrengst, althans de aankoopprijs zo deze minder bedraagt dan de opbrengst, wordt teruggestort op de bijzondere spaarrekening, indien en voor zover de aankoopprijs werd gefinancierd uit spaarbedragen, welke ten tijde van de verkoop nog geen vier kalenderjaren op de bijzondere spaarrekening zouden hebben uitgestaan.
2. Het belenen van de effecten en het vervreemden daarvan, anders dan door verkoop, wordt gelijk gesteld met het opnemen van spaarbedragen, anders dan voor één of meer der in artikel 10 genoemde bestedingsdoeleinden.
3. De spaarbank voert voor de bewaring van bovengenoemde

effecten een zodanige administratie, dat te allen tijde kan worden nagegaan of de effecten voor gelijkstelling met de voor aankoop gebezigde spaarbedragen in aanmerking komen.

RENTE

Artikel 19.

De op de bijzondere spaarrekening gekweekte rente zal niet op deze bijzondere spaarrekening worden geboekt, doch worden bijgeschreven op de gewone spaarrekening van de deelnemer, welke hij bij de spaarbank dient aan te houden.

SLOTBEPALINGEN

Artikel 20.

De Directie van de spaarbank heeft te allen tijde het recht deze spaarregeling te wijzigen dan wel op te heffen. In alle gevallen, waarin dit reglement niet voorziet, wordt beslist door de Directie of door de door deze aangewezen personen, bedoeld in artikel 9.

Artikel 21.

Deze spaarregeling wordt geacht in werking te zijn getreden op 1 januari 1962.

's-Gravenhage.

Drs. C. P. d'HAANS.

INGEZONDEN STUK

Koelkastenactie van levensmiddelenbedrijven

Drs. J. J. G. Jonker te Amsterdam schrijft ons:

In Economisch-Statistische Berichten van 10 oktober jl. geeft de heer W. B. M. van Apeldoorn een interessante analyse van de invloed van de koelkastenactie van enkele levensmiddelenbedrijven op de omzet van de levensmiddelenbedrijven en op die van de elektrotechnische handel. Aan deze analyse knoopt schrijver een aantal opmerkingen vast, die ook door anderen, o.m. in sommige dagbladcommentaren, naar voren worden gebracht. Met name wordt gesteld dat het verschil in prijs van een koelkast geleverd door het levensmiddelenbedrijf en van een koelkast geleverd door de gespecialiseerde handel het gevolg is van een traditionele margeberekening die maar ten dele gemotiveerd is. De branches in de niet-levensmiddelenhandel wordt daarom aangeraden zich op eigen kracht, o.a. door samenwerking en door margeverlaging, aan te passen aan de ontwikkeling zoals deze op gang is gebracht door de levensmiddelenbedrijven. Een regulerend ingrijpen van de overheid of van de bedrijfsoverheid, bijv. het hoofdbedrijf-schap Detailhandel en Ambachten, wordt uit den boze geacht, omdat hierdoor, zoals de heer Van Apeldoorn vermeldt, het dynamisch karakter van de handel nog verder wordt onderdrukt.

Naar onze mening is deze opvatting eenzijdig en soms zelfs onjuist. Ons voornaamste bezwaar tegen het artikel van de heer Van Apeldoorn is, dat hij op slechts enkele plaatsen en dan nog heel summier aangeeft, dat de aanbidding van koelkasten e.d. door grootwinkelbedrijven in levensmiddelen geschiedt tegen minimale marges met als doel het behouden van bestaande en het aantrekken van nieuwe afnemers van levensmiddelen. Daarnaast tracht schrijver echter aan te tonen dat hier voornamelijk sprake is van verkenningsacties op het gebied van de verkoop van niet-levensmiddelen, waarbij verkoop geschiedt op basis van een bedrijfseconomisch juiste toerekening van kosten. Erg duidelijk komt niet naar voren welk motief op dit ogenblik naar de mening van de schrijver een rol speelt. Wel baseert de heer Van Apeldoorn zijn verdere beweringen op de veronderstelling, dat reeds nu sprake is van een normaal in het assortiment opnemen van bepaalde

groepen nieuwe artikelen, waarbij de grootwinkelbedrijven in levensmiddelen een juiste kostentoerekening toepassen. Zo stelt schrijver: „Voorts zou inwilliging van het verzoek (aan de overheid om in te grijpen) ertoe leiden, dat door beperking van de concurrentie de prijzen van koelkasten en van tal van andere duurzame gebruiksartikelen hoger blijven dan, gezien de stijgende kwantitatieve omzettingen, nodig is” en „Thans heeft het er echter alle schijn van, dat de prijsverschillen slechts een gevolg zijn van een traditionele margeberekening, die maar ten dele gemotiveerd is”.

Hoe de ontwikkeling in de toekomst zal worden, willen wij in dit verband buiten beschouwing laten, omdat het om de vraag gaat of hier sprake is van normale concurrentie of dat de verkoop van branche-vreemde artikelen geschiedt om de verkoop van levensmiddelen te stimuleren. De aanbiedingen van koelkasten en recentelijk van speelgoed, zoals deze thans door de levensmiddelenbedrijven worden gedaan, berusten onzes inziens geheel of voor één belangrijk deel op de overweging dat een binding van de klant voor de aankoop van levensmiddelen wordt bereikt. Het feit, dat de aankoop van spaarzegels voor deze artikelen gekoppeld is aan de aankoop van levensmiddelen wijst hier al op. Het grootwinkelbedrijf in levensmiddelen kan zich dus permitteren om een deel van de kosten verbonden aan de verkoop van deze speciale spaarzegelartikelen — we denken bijv. aan de kostbare reclamecampagnes — ten laste te brengen van de levensmiddelenafdeling. Om in deze gevallen de vakhandel te betichten van het vragen van te hoge marges is geen fraai voorbeeld van „Truth in advertising”. Wanneer men spreekt van te hoge marges, zoals de heer Van Apeldoorn doet, zonder in te gaan op de kosten en de omzetsnelheid verbonden aan de verkoop van deze artikelen, dan lijkt ons dit bedrijfseconomisch weinig overtuigend. In dit verband verbaast het ons, dat wél gesproken wordt over de handel in elektrotechnische artikelen, terwijl de positie van de warenhuizen en van de discount-houses, die als element in de strijd op de markt van elektrotechnische artikelen zeker niet van een conservatieve instelling beschuldigd kunnen worden, onvermeld blijft.

Indien de verkoop van branche-vreemde artikelen zou berusten op een normale kostentoerekening, zou er geen reden zijn voor onrust. Een verruiming van de vestigingwet, die de dynamiek in de handel bevordert, wordt op het ogenblik vrij algemeen aanvaard. Uiteraard zullen er verschuivingen plaatsvinden en zal van de middenstand een actieve aanpassing gevraagd worden aan deze nieuwe ontwikkelingen. In het verleden heeft het midden- en kleinbedrijf uit eigen kracht de concurrentiepositie t.o.v. het grootbedrijf weten te handhaven. De heer Van Apeldoorn noemde alleen de levensmiddelenhandel, maar ook voor de detailhandel in textiel, in huishoudelijke artikelen en speelgoed bijv. bestaan inkoopverenigingen, die de leden in staat stellen te concurreren met het warenhuis. Het wordt echter een ander geval, wanneer bepaalde ondernemingen de verkoop van branche-vreemde artikelen tot zich trekken om deze als lokartikel te gebruiken, waarbij van een juiste kostentoerekening geen sprake is. Door geen enkel middel, ook door samenwerking niet, kan de vakhandel en het warenhuis zich hiertegen verweren.

De heer Van Apeldoorn geeft toe, dat er zich gevallen van „loss-leader-selling” voordoen en hij acht deze vorm van concurrentie oneerlijk, maar zwakt deze uitspraak direct weer af met de mededeling, dat wanneer een bedrijf tegen een lagere dan de normale prijs verkoopt, dit bedrijf niet direct van oneerlijke concurrentie mag worden beschuldigd. Wij zijn het op dit punt met de schrijver eens en willen zelfs verder gaan. Ook wanneer een bedrijf in zijn commercieel beleid artikelen tegen of zelfs beneden de inkoopprijs verkoopt, dan behoeven we dit nog geen oneerlijke concurrentie te noemen. Uiteraard zal een veelvuldige toepassing van dit middel in de concurrentiestrijd tot chaotische toestanden in de detailhandel leiden, doch dit behoeft voor de individuele ondernemer geen reden te zijn om dit middel niet te gebruiken. Er zijn zo nog wel meer activiteiten in de concurrentiestrijd te noemen, het cadeaustelsel bijv., die op zich niet verwerpelijk zijn, doch waaraan onzes inziens een grens is. Zodra namelijk een redelijke ontwikkeling in de detailhandel verstoord wordt, zal de overheid of de bedrijfs-overheid regelend moeten optreden om onnodige verstoring van de detailhandel te voorkomen.

Wij hebben de indruk, dat na een periode, waarin de vestigingwet een zekere verstarring in de detailhandel bevorderde, nu een periode is aangebroken, waarin het bepleiten van een beperkende regeling gezien wordt als een achterhoedegevecht van een behoudzuchtige middenstand, die een dynamische ontwikkeling belemmert en waarbij iedere wettelijke regeling in detailhandelskwesties als ongewenst wordt beschouwd. Uiteraard zal het niet gemakkelijk zijn om steeds aan te geven wanneer en in hoeverre bindende regelingen gewenst zijn, ook omdat de belangen van de diverse bedrijfstvormen in de detailhandel niet steeds gelijk liggen. In dit verband zou men de vraag kunnen stellen of een wetenschappelijke benadering van de detailhandelsvraagstukken nog niet te veel te wensen overlaat?

Bij het ingezonden stuk van Drs. J. J. G. Jonker zouden wij de volgende kanttekeningen willen plaatsen.

1. Drs. Jonker gaat voorbij aan de strekking van ons artikel.

2. Ter adstructie van zijn kritiek geeft hij de desbetreffende onderdelen van ons betoog op een weinig gelukkige wijze weer. Een tweetal voorbeelden moge dit verduidelijken.

a. „Een regulerend ingrijpen van de overheid of van de bedrijfs-overheid, bijv. het hoofdbedrijfschap Detailhandel en Ambachten ¹⁾, wordt uit den boze geacht, omdat hierdoor, zoals de heer Van Apeldoorn vermeldt, het dynamisch karakter van de handel nog verder wordt onderdrukt”.

De enige passage uit ons artikel waarop de aangehaalde parafrase kan slaan, luidt als volgt:

„..... doch niet kan worden verwacht, dat de Staatssecretaris van Economische Zaken op een dergelijk verzoek (tot het nemen van wettelijke maatregelen) zal ingaan. Zou hij dit wel doen, dan zou het dynamisch karakter van de handel namelijk nog verder worden onderdrukt, *zonder dat zulks uit een oogpunt van algemeen belang is gewenst*”.

b. „Daarnaast tracht schrijver echter aan te tonen dat hier voornamelijk sprake is van verkenningsacties op het gebied van de verkoop van niet-levensmiddelen, waarbij verkoop geschiedt op basis van een bedrijfseconomisch juiste toerekening van kosten”.

De desbetreffende zin luidt evenwel:

„De actie mag dan opgezet zijn om klanten te trekken voor de levensmiddelenafzet, niet ontkend kan worden dat het voor de levensmiddelenbedrijven *tevens* een verkenningsactie is op het terrein der niet-levensmiddelen”.

Hoe Drs. Jonker in ons artikel heeft kunnen lezen, dat verkoop bij de levensmiddelenbedrijven *geschiedt op basis van een bedrijfseconomisch juiste toerekening van kosten*, is ons niet duidelijk.

3. Nogal onvriendelijk vinden wij het inlassen van de slagzin: „Truth in advertising”. Wij zullen dit maar beschouwen als een „slip-of-the-pen”.

4. De slotvraag van Drs. Jonker zouden ook wij willen stellen.

¹⁾s-Gravenhage.

W. B. M. VAN APELDOORN.

¹⁾ Bedoeld wordt vermoedelijk het Hoofdbedrijfschap Detailhandel en/of het Hoofdbedrijfschap Ambachten.

BOEKBESPREKINGEN

Dr. K. A. M. Bogaert: *Conversietechniek bij converteerbare obligaties*. H.E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1961, 120 blz., f. 12,50.

Het verleden jaar van de hand van Dr. K. A. M. Bogaert verschenen boek „Conversietechniek bij converteerbare

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

obligaties" is de eerste diepgaande beschouwing over het belangrijke vraagstuk van de conversietechniek bij de naoorlogse Nederlandse converteerbare obligatieleningen. Het vraagstuk van de conversietechniek — de wijze van uitoefening van het recht om met obligaties aandelen te verkrijgen — is daarom van grote importantie, omdat door de wijze van vaststellen dezer techniek de vermogensstructuur van de vennootschap in de toekomst bepaald wordt. Een simpel voorbeeld ter illustratie. De uitoefening van het conversierecht bij een conversiekoers van bijv. 200 pCt. kan — om maar twee louter theoretische voorbeelden te noemen — bereikt worden door tegen drie obligaties van f. 1.000 één aandeel van f. 1.000 uit te geven, onder bijbetaling door de debitrice van f. 1.000, ofwel door tegen één obligatie van f. 1.000 en bijbetaling van f. 1.000 door de houder één aandeel van f. 1.000 uit te geven. Het eerste voorbeeld leidt tot een geringere kapitaaluitbreiding en een decassement voor de vennootschap terwijl in het tweede geval de kapitaaluitbreiding aanmerkelijk groter is en bovendien nieuwe middelen in de vennootschap vloeien.

Nadat de auteur in de eerste hoofdstukken een duidelijke probleemstelling heeft gegeven en gewag heeft gemaakt van hetgeen door anderen — overigens summier — over de conversietechniek is geschreven, gaat deze in de volgende hoofdstukken over tot een schematische vaststelling, op basis van de voor de sedert 1945 in Nederland uitgegeven converteerbare obligatieleningen geldende conversievoorwaarden, van de mogelijke wijzen van uitoefening van het conversierecht en de toepasbaarheid dezer techniek. De gevolgen van ieder der wijzen van conversietechniek bij algehele conversie voor het aandelenkapitaal, de agioreserve en de liquiditeiten worden vervolgens behandeld in hoofdstuk V. In het daarop volgende hoofdstuk wordt onder de titel „De realisering van algehele conversie" een interessant overzicht gegeven van wat autoriteiten op het gebied van de converteerbare obligatie menen ten aanzien van de uiteindelijke omzetting van obligaties in aandelenkapitaal en de verwachtingen resp. doelstellingen van de vennootschappen dienaangaande.

Na deze onderbreking wordt in hoofdstuk VII de draad weer opgenomen en het in hoofdstuk IV en V beschrevene nader uitgewerkt. Hierin wordt de vennootschap de wég gewezen, hoe bij algehele conversie het voor ogen staande doel kan worden bereikt. De toetsing van de gevonden gegevens aan hetgeen zich in de praktijk voordoet, welke geschied is op basis van een enquête bij de vennootschappen, die na 1945 tot uitgifte van converteerbare obligatieleningen zijn overgegaan, vindt men in het dan volgende hoofdstuk. In hoofdstuk IX worden de gevolgen van de wijziging van de conversiekoers tijdens de looptijd van de lening en de daaruit voortvloeiende mogelijkheden voor de vennootschap tot aanpassing aan de dan bestaande behoefte besproken. Het boek besluit met het geven van enkele richtlijnen voor het vaststellen van de keuze van conversietechniek.

Mocht de niet al te zeer op formules beluste lezer bij een eerste oppervlakkige kennismaking met het boek wellicht afgeschrokken worden, de vele formuleloze bladzijden zullen de belangstellende lezer opwekken toch van deze formules en grafieken kennis te nemen, omdat blijkt, dat deze een welhaast verrassende overdaad aan mogelijkheden voor het vaststellen van de wijze van conversietechniek aan het licht brengen, die bij het doornemen van de lijst van converteerbare obligatieleningen stellig niet

direct naar voren treden resp. door het niet aanwezig zijn niet naar voren kunnen treden.

Toch blijven — zoals meestentijds — enkele wensen onvervuld, met name ten aanzien van de motieven, welke gelden voor het vaststellen van de wijze van conversietechniek. De indruk wordt niet weggenomen, dat de door de schrijver hiernaar ingestelde enquête eigenlijk een in het licht van zijn publikatie vrij teleurstellend resultaat heeft gehad — hetgeen deze trouwens ook min of meer constateert —, zeker indien men bedenkt, dat de wijze van vraagstelling de medewerkende vennootschappen enigszins noopte tot een beantwoording in de door de auteur gewenste richting. Het resultaat moet dan ook met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden en mag zeker niet beschouwd worden als een afspiegeling van hetgeen de medewerkende vennootschappen voor ogen stond. Wel kan men vaststellen, en de schrijver laat zulks ook niet na, dat er vennootschappen zijn, die zich weinig rekenschap schijnen te hebben gegeven van de — overigens soms theoretische — mogelijkheden, welke schuilen in de wijze van vaststellen van de conversietechniek. Alleen al om deze reden moet de verschijning van dit boek worden toegejuicht, omdat het voor vennootschappen en meer speciaal haar adviseurs in financieel-economische aangelegenheden gelegenheid biedt een diepgaande studie te maken van en zich derhalve een gefundeerd oordeel te vormen over de voor- en nadelen, die een financiering met in de vorm van een converteerbare obligatielening te verkrijgen middelen biedt.

Het is overigens jammer, dat Dr. Bogaert naast de bij de vennootschappen ingestelde enquête geen navraag heeft gedaan bij de bij dergelijke operaties bemiddelende en meestentijds adviserende instellingen naar de motieven, welke aldaar worden gehanteerd voor een advies resp. beslissing tot het aangaan van een converteerbare obligatielening en binnen welke grenzen deze instellingen zich zouden willen bewegen ten aanzien van de vaststelling van de conversietechniek en de hoogte der conversiekoers. Dit had waarschijnlijk het inzicht in deze materie verdiept en wellicht tot een meer gefundeerde conclusie geleid ten aanzien van de geconstateerde wijzen van uitoefening van het conversierecht. Dit leidt tot de signalering van een tweede bezwaar. De tabellen en grafieken zijn vervaardigd aan de hand van vaststaande gegevens, nl. de voorwaarden der na de oorlog in Nederland uitgegeven converteerbare obligatieleningen. Hiertegen kan moeilijk bezwaar worden gemaakt. Het nemen van uitersten als grenzen kan het beeld echter nodeloos ingewikkeld maken. Zo blijkt ten aanzien van de hoogte der conversiekoers, dat deze in meer dan de helft van de gevallen 200 pCt. of lager is en indien de grens gesteld wordt op 275 pCt., blijkt hieronder zelfs bijna 85 pCt. te vallen. Ten aanzien van de verhouding der nominale waarden van de in te leveren obligaties en te verkrijgen aandelen doet zich eveneens een accumulatie van bepaalde verhoudingen voor. Beide vernoemde opmerkingen leiden tot de vraag, of het voor de auteur nuttig zou zijn geweest, indien deze bij de enquête mede gevraagd had naar de motieven ten aanzien van de vaststelling van de *hoogte* der conversiekoers en een eventuele correlatie met de ten tijde der vaststelling der conversiekoers bestaande koers der aandelen.

Vanzelfsprekend beoogt het hier besproken boek niet de maatstaven en overwegingen volledig te behandelen. Dit is trouwens de opzet niet geweest, doch indien zowel door middel van de wijze van enquêteren en de keuze van

de te ondervragen instellingen als aan de hand van reeds verschenen publikaties Dr. Bogaerts boek uitbreiding in deze zin zou hebben ondergaan, zou dit het werk — zonder afbreuk te doen aan de probleemstelling — verder in waarde hebben doen toenemen en in ieder geval de indruk hebben kunnen wegnemen, dat in vennootschapsland niet altijd voldoende inzicht bestaat in de essentie en de mogelijkheden van de converteerbare obligatielening.

Evenwel, ondanks het hiervoor gestelde, mag de publikatie van dit boek een verheugend verschijnsel en een welkome aanwinst genoemd worden, omdat al weer blijkt, dat de facetten der converteerbare obligatie talrijker worden naarmate voor dit financieringsmiddel de belangstelling groeit. Dit boek behandelt één van de belangrijkste, doch misschien minst overwogen, problemen. Daarenboven zullen de beschouwingen over daarmee verband houdende actuele kwesties, ofschoon hier en daar aanvechtbaar (waarvoor bijv. ten aanzien van het beschrevene in hoofdstuk IX, handelende over de wijziging van de conversiekoers tijdens de looptijd van de lening, moge worden verwezen naar de artikelen van schrijver dezes in „E.S.B.” van 11 en 18 april 1962), in ieder geval uitnodigen tot een verdere bestudering van de aspecten van de converteerbare obligatie.

Zwānenburg.

A. H. M. VAN DER DONK.

Dr. L. Lips: Wiskunde voor economen. P. Noordhoff N.V., Groningen, 239 blz., f. 15,75.

De introductie van de wiskunde in het propedeutisch examen aan de economische hogescholen en faculteiten in Nederland heeft de belangrijkheid van de groep economen die geen wiskundige basisopleiding heeft gehad, relatief doen afnemen. Aangezien evenwel deze introductie dateert van na de oorlog blijft toch nog wel deze groep op zich van voldoende omvang om bijzondere aandacht te verdienen. Dit geldt temeer daar ook steeds grotere delen van de vakliteratuur mathematische bewerkingen bevatten. Het is zelfs zo dat de moderne ontwikkeling van belangrijke onderdelen van de economische wetenschap nauwelijks meer te volgen is zonder een zekere basiskennis van de wiskunde.

In het voorwoord tot zijn „Wiskunde voor economen” blijkt de heer Lips dit probleem duidelijk te onderkennen wanneer hij schrijft: „afgestudeerden die hun vak willen bijhouden maar die in hun studietijd met geheimzinnige symbolen, die door ingewijden met de termen differentiaal-quotiënt en integraal werden aangeduid, kennis hebben gemaakt, worden hierdoor verontrust en krijgen het gevoel niet meer bij te kunnen blijven”¹⁾. Hij meent dat de boeken waaruit hogere wiskunde te leren valt er weliswaar te kust en te keur zijn, doch het bezwaar hebben dat zij bijna alle afgestemd zijn op studenten op B-niveau. Hij zegt verder dat het naar zijn mening mogelijk moet zijn studenten met H.B.S.-A opleiding de wiskunde zo voor te schotelen, „dat zij het idee krijgen dat dit vak toch nog meevalt en dat de afkeer ervan omslaat in een verlangen om er wat meer van te willen weten”. En met het bovenstaande voor ogen heeft hij zijn boek geschreven.

De wijze waarop in het boek wordt getracht de beginselen van de differentiaal- en integraalrekening zo eenvoudig en helder mogelijk uiteen te zetten verdient lof.

¹⁾ Vrij citaat.

De afleidingen zijn simpel gehouden en een voor de econoom onnodige exactheid bij de bewijsvoering is vermeden. Als zodanig zou het boek dus zijn functie kunnen vervullen. Daarbij moet dan worden aangetekend dat de behandelde stof wél bepaaldelijk onvolledig is. Zo zal men vergeefs zoeken naar ook zelfs maar een zinspeling op de moderne algebra. De belangrijkste delen van de reeksontwikkeling ontbreken volkomen en ook differentievergelijkingen komen niet ter sprake. Evenmin worden behandeld permutaties en combinaties noch poolcoördinaten.

In een ander opzicht schiet het boek evenwel meer te kort. En dat wordt direct duidelijk indien men het boek beoordeelt van het standpunt van de econoom. Men zou, zich op dit standpunt stellend, immers verwachten dat in het boek duidelijk wordt gemaakt hoe economische begrippen verwant zijn aan mathematische begrippen en omgekeerd, bijv. hoe het marginaal denken verwant is aan de differentiaalrekening, hoe een partieel differentiaal quotiënt zich verhoudt tot de ceteris paribus clause in de economie, op welke wijze de integraalrekening het verband kan leggen tussen de micro- en de macro-economie enz. In het kort gezegd dus kan men als tweede eis aan een wiskundeboek voor economen stellen dat de wiskunde en de economie in geïntegreerde vorm worden gebracht. Daarbij kan men weer van tweeërlei standpunt uitgaan, nl. behandeling van de economische theorie en dus volgend de systematiek van de economische theorie, en een zuiver wiskundige systematiek, geïllustreerd met voorbeelden uit de economie. Het valt te betreuren dat het boek van de heer Lips in dit opzicht te kort schiet.

In het hele, 239 bladzijden tellende, boek wordt slechts een halve bladzijde gewijd aan een economisch vraagstuk. In feite geeft het dus zuivere wiskunde. Door deze behandeling wordt weliswaar „de kloof tussen het wiskundniveau van H.B.S.-A en dat van de meeste courante boeken over wiskunde” overbrugd, doch de kloof die van veel meer essentiële betekenis is, nl. die tussen de wiskunde en de theoretische economie zal er bepaald niet nauwer door worden.

Het is jammer dat de vele energie die zonder twijfel aan het boekje is besteed tot een zo onbevredigend resultaat heeft geleid. Vele veranderingen, omwerkingen en aanvullingen zullen nodig zijn alvorens het boek naar inhoud aan de verwachtingen door de titel gewekt zal beantwoorden.

Rotterdam.

Prof. Dr. L. H. KLAASSEN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De verlaging van de daggeldrente op 28 november jl. van $1\frac{1}{2}$ pCt. tot $1\frac{1}{4}$ pCt. geeft duidelijk aan, dat de ruimte op de geldmarkt, die reeds uit de weekstaat van De Nederlandsche Bank per 26 november naar voren kwam, zich in de afgelopen week heeft gehandhaafd. Het tijdstip van de verlaging is merkwaardig. Immers, in de periode direct voorafgaande aan de maandultimo pleegt veel geld uit de kassen der banken te vloeien. Bij de novemberultimo treedt de expansie van de bankbiljettencirculatie zelfs doorgaans versterkt op, omdat wij allen de in voorgaande maanden braaf gespaarde gelden voor de Sinterklaas-aankopen gaan gebruiken. Dat de omzetting van giraal in chartaal geld geen krapteverschijnselen heeft opgeroepen

moet worden verklaard uit de aanvankelijk ruime kaspositie der banken — het tegoed bij de Centrale Bank bedroeg 26 november f. 565 mln., terwijl men de verplichte kasreserve op f. 360 mln. à f. 370 mln. kan stellen — en waarschijnlijk ook aan het blijven vloeien van gelden uit 's Rijks kas. In de zevendaagse periode, die op 26 november is geëindigd, is het staatstegoed bij de Centrale Bank met f. 256 mln. teruggelopen en deze tendentie zal zich waarschijnlijk in de verslagweek hebben gehandhaafd.

Kapitaalmarkt.

Hoe sterk de spaargewoonte bij ons volk nog groeit, blijkt uit het aantal spaarrekeningen per 100 inwoners. In 1959 was, aldus het C.B.S., het percentage 92, in 1960 95 en in 1961 98,4. Dat betekent dus dat, wanneer wij mogen veronderstellen dat elke spaarder slechts één rekening heeft — wij mogen dit wel niet aannemen maar gegevens hierover zijn niet beschikbaar —, vrijwel iedereen, jong en oud, rijk en arm, een spaarbankboekje bezit. Dat het niet bij het aanhouden van zo'n boekje blijft, maar dat er ook langs deze weg wordt gespaard; ziet men uit het spaarverschil, de resultante van inleggingen en uitbetalingen. In 1961 bedroeg dit f. 951 mln. Wat het lopende jaar aangaat weten wij reeds dat, wanneer wij een vergelijking maken tussen de eerste tien maanden van het jaar, bij de drie traditionele groepen van spaarinstellingen in deze periode van 1961 f. 840 mln. bij elkaar is gebracht en in het lopende jaar tot nu toe bijna f. 900 mln. De traditionele spaarbanken hebben tezamen bijna 90 pCt. van de totale spaartegoeden onder beheer. De handelsbanken hebben de overige 10 pCt. aangetrokken.

De emissie van de Europese Investeringsbank (f. 30 mln., 20 jaar, $4\frac{3}{4}$ pCt., a pari) zal wel de laatste buitenlandse uitgifte in 1962 op de Nederlandse kapitaalmarkt zijn. De Nederlandsche Bank is dit jaar bepaald minder royaal met vergunningen geweest dan vorig jaar. Dat is ook wel begrijpelijk, want de tegenstroom, de verkopen van Nederlandse effecten naar het buitenland, is veel minder geworden. Zouden geen hinderpalen in de weg zijn gelegd dan zou het buitenland hier zeker meer hebben geleend. Dat zou een hogere rentestand hebben medegebracht. Echter economisch-politieke overwegingen en niet de marktsituatie bepalen de omvang der buitenlandse emissies.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	27 dec. 1961	H. & L. 1962	23 nov. 1962	30 nov. 1962
Algemeen	410	431 — 295	343	349
Intern. concerns	566	594 — 384	461	471
Industrie	366	396 — 292	323	326
Scheepvaart	184	186 — 126	135	132
Banken	253	270 — 221	241	246
Handel enz.	160	171 — 129	147	150

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 126,70	f. 148,30	f. 148,70
Philips G.B.	f. 246,10	f. 148,30	f. 153,80
Unilever	f. 189,70	f. 139,30	f. 142,50
Robeco	f. 252,50	f. 204	f. 207
Hoogovens, n.r.c.	776	560	575
A.K.U.	404 $\frac{3}{4}$	382	391 $\frac{1}{2}$
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	1.070	760	780
Zwaanenberg-Organon	1.024	889	919
Interunie	f. 228	f. 183	f. 187,50
Amsterd. Bank	396	372	379
New York.			
Dow Jones Industrials	731	645	649
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,12	4,28	4,27
Aand.: internationales a)	2,83 b)		3,18
lokales a)	3,55		3,79
Disconto driemaands schatkist- papier	1 $\frac{3}{4}$	1 $\frac{3}{4}$	1 $\frac{3}{4}$ -1 $\frac{1}{8}$

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

b) 19 december.

C. D. JONGMAN.

RECENTE PUBLIKATIES

P. J. Potgieser: *Inleiding tot de Bedrijfseconomie*. Vijfde druk. J. Muusses N.V., Purmerend 1962, 351 blz., f. 11,50.

Deze vijfde druk onderscheidt zich van zijn voorgangers door de herschrijving van de afdeling Kostprijs. Hierbij is getracht de belangrijke ontwikkeling in de vakliteratuur te verwerken. De andere delen van dit boek betreffen „De Balans” - „De Financiering” - en „De Organisatie”.

„Financiële Notities”, bundel herdrukte opstellen van de hand van Prof. Dr. C. F. Scheffer. N.V. Uitgeversmaatschappij v/h G. Delwel, 's-Gravenhage. 1962, 203 blz., f. 7,90.

De 17 opstellen zijn: Financieringstheorie en financieringspraktijk - Verkenningen op het terrein van het financiële beleid - Beschouwingen over de financiering der produktiehuishouding - De voorgerecalculeerde balans als sluitstuk van het financieringsplan - Het werkkapitaal als hulpmiddel der balansanalyse - Rentabiliteitsanalyse - Enige aantekeningen omtrent de „cash flow” - Financieringsstructuur bij ziekenhuizen - Krediet op middel-lange termijn - Spaargelden als bron voor kredietverlening - Notities over het afbetalingskrediet - De converteerbare obligatie als beleggingsobject en financieringsfiguur - Der Schutz nationaler Interessen bei Aktiengesellschaften in den Niederlanden - Financiering van banken d.m.v. deposito-obligaties - De kredietverlening van klein- en middenbedrijf en het Industrieel Garantiefonds - Concentratie en financiering - Vervangingswaardeleer en financiering.

P. J. Potgieser: *Bedrijfseconomische vraagstukken*. Deel I: 128 blz., f. 3,90. Deel II: 226 blz., f. 6,90. J. Muusses, Purmerend 1962.

Bij deze vijfde druk is de stof in 2 delen verwerkt. Deel I bevat de vraagstukken die geschikt zijn voor het examen Bedrijfseconomie voor de M.B.A.-examens.

Deel II is gericht op het vak Bedrijfseconomie van het examen S.P.D. en M.O.-Boekhouden/Handelswetenschappen.

De vraagstukken hebben betrekking op „De Kostprijs” - „De Balans” - „De Financiering” en „De Organisatie”.

Dr. K. A. M. Bogaert: *Welvaartsniveau en Defensie-uitgaven*. H.E. Stenfert Kroese, Leiden 1962, 28 blz., f. 2.

Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van Buitengewoon Hoogleraar in de Economie bij de afdeling Sociale en Economische Studie en Leiderschap van de K.M.A. te Breda op 7 november 1962.

Dr. W. J. van de Woestijne: *Techniek en Economie*. H.E. Stenfert Kroese, Leiden 1962, 22 blz., f. 1,80.

Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van Gewoon Hoogleraar in de Economie aan de Technische Hoogeschool te Delft op woensdag 31 oktober 1962.

Statistiek der gemeentefinanciën. Comptabele gegevens 1958-1960. Centraal Bureau voor de Statistiek. W. de Haan N.V., Zeist 1962, 41 blz., f. 4.

**DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN
VOOR NOORDELIJK NOORDBRABANT TE
WAALWIJK**

roept gegadigden op voor de functie van

SECRETARIS

wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van de huidige functionaris per 1 maart 1963.

Een juridische of economische opleiding wordt noodzakelijk geacht.

Salaris nader overeen te komen.

Woning eventueel binnen redelijke tijd beschikbaar.

Eigenhandig — niet met ballpoint — geschreven sollicitaties met uitvoerige inlichtingen en met bijsluiting van een recente pasfoto binnen twee weken na het verschijnen van deze oproep te zenden aan de Voorzitter der Kamer, de heer J. Timmermans, Grotestraat 268 te Waalwijk.

Voor reclame

kan men te veel

en ook

te weinig uitgeven.

**De meeste mislukkingen zijn vaak het gevolg
van het laatste**

**GEMEENTE ALKMAAR
(1e klasse)**

Sollicitanten worden opgeroepen naar de betrekking van

DIRECTEUR

der in 1963 te openen detailhandelsvakschool.

Zij, die met gunstig gevolg het doctoraal examen in de economische wetenschappen hebben afgelegd of in het bezit zijn van de acte handelswetenschappen M.O., en bijzondere belangstelling hebben voor de detailhandel, genieten de voorkeur.

Salaris van f 959,— tot f 1.324,— of f 980,— tot f 1.360,— per maand, al naar gelang van bevoegdheid.

Sollicitatiestukken met uitvoerige inlichtingen in te zenden aan het gemeentebestuur vóór 9 december 1962.

D. HUDIG & CO

Ao. 1825

MAKELAARS IN ASSURANTIËN

ROTTERDAM

Telefoon (010) 13 08 00

Telex 2 11 03

Wijnhaven 23

Postbus 518

VAN DER HOOP, OFFERS & ZOON

Ao. 1807

BANKIERS

ROTTERDAM

Telefoon 11 46 20

Telex 2 21 99

Westersingel 88

Postbus 502

Telkens en telkens blijkt ons weer,
hoezeer de nog steeds snel groeiende
lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter-aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

CLUSTER PAK NU OOK IN EUROPA

Cluster Pak; de veelvoud-verpakking voor 2 tot 10 flessen of blikken. Voor bier en frisdranken, voor alle conserven. Het Cluster Pak procédé wordt in de Verenigde Staten reeds meer dan 10 jaar toegepast. Door alle brouwerijen, door de grote frisdranken-industrieën, door tal van vooraanstaande conservenfabrieken.

omdat Cluster Pak's arbeidsbesparend werken. Elke handeling geschiedt niet meer per fles of blik, maar per Cluster Pak.

omdat Cluster Pak's duidelijker „spreken” dan het beste etiket of de fraaiste wikkel.

omdat de brede zijanten van elk Cluster Pak als opvallende showcards fungeren.

omdat veelvoud-verpakking tot veelvoud-verkoop leidt.

MEAD
BRAMSON

Uitvoerige documentatie wordt u gaarne toegezonden door

MEAD-BRAMSON N.V. • GROTE KOPPEL 14 • AMERSFOORT • TEL. 03490-21114

Er ontbreekt nog één specialist aan Uw bedrijf....

Geén onderneming met oog voor verantwoorde bedrijfsvoering zal het belang van specialisten willen ontkennen.

Toch missen vele ondernemingen de hulp van een economisch-pensioenadviseur, die terzake van alle facetten op zijn gebied deskundig is.

Een feit is, dat in de premie voor de pensioenregeling een marge voor een tussenpersoon ingecaluleerd is. De verzekeringnemer heeft het - geldswaardige - recht, de economisch-pensioenadviseur als tussenpersoon aan te wijzen.

Door deze aanwijzing ontvangen de belanghebbenden die voortdurende, juridisch- en economisch-deskundige bijstand* waarop zij recht hebben.

Fa. A. O. Beuth van Wickevoort Crommelin
Economische Pensioenadviseurs
Rubensstraat 89 - Amsterdam-Z.
Tel. 020-725410

* „De weg uit de pensioendoolhof” is op aanvraag gratis voor directies of fondsbesturen verkrijgbaar.

Economisch doctorandus gespecialiseerd in

RESEARCH OP SOCIAAL GEBIED

- verzorgt publikaties inzake sociale verzekering, pensioenen en lonen;
- richt documentaties in
- geeft advies.

Br. onder no. E.-S.B. 49-1,
postbus 42, Schiedam.

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

op hoog niveau zijn de
advertentiekolommen van
„Economisch-Statistische
Berichten” het aangewezen
medium:

1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

EUROPESE INVESTERINGSBANK

Uitgifte

van

nom. f. 30.000.000.- 4³/₄ % 20-jarige obligatiën,

in stukken van nominaal f. 1.000.- aan toonder,

tot de koers van 100 pCt.

Aflossing geschiedt à pari op 15 December, voor de eerste maal op 15 December 1973, in 10 gelijke jaarlijkse termijnen van f. 3.000.000.-.

Vervroegde algehele of gedeeltelijke aflossing is toegestaan van 15 December 1973 af, uitsluitend op 15 December van elk jaar, in de jaren 1973 t/m 1976 à 101½ %, daarna à 101 %.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op bovengenoemde uitgifte openstellen op

Donderdag, 6 December 1962

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 28 November 1962.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren van de statuten van de Europese Investeringsbank en van haar laatste jaarverslag zijn verkrijgbaar bij de inschrijvingskantoren.

Amsterdam, 28 November 1962.
Rotterdam

AMSTERDAMSCHЕ BANK N.V.
DE TWENTSCHE BANK N.V.
HOPE & CO.
R. MEES & ZONEN
NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.
PIERSON, HELDRING & PIERSON
ROTTERDAMSCHЕ BANK N.V.

ECONOMISCH ADVIESBUREAU Drs. H. KALKHOVEN

Rotterdam
Heemraadssingel 261

Amsterdam
Tintorettostraat 6

In opdracht van Commercial Plastics Ltd., Engeland en Boekelo-Plastics N.V. Nederland zoeken wij voor hun te Amsterdam gevestigde gemeenschappelijk verkoopkantoor

GENERAL SALES MANAGER

De aan te stellen functionaris, die rechtstreeks verantwoordelijk is aan de Directie, moet vanuit dit kantoor leiding geven aan een reeds bestaande organisatie van agenten en vertegenwoordigers, werkzaam in de Benelux. Gelet op de toekomstige ontwikkelingen bestaat de mogelijkheid dat het werkkterrein van dit verkoopkantoor wordt uitgebreid tot geheel West-Europa.

Voor deze functie is naast een academische of daarmee gelijk te stellen opleiding, ervaring met moderne marketing-technieken en het leiding geven aan een verkoopapparaat vereist.

Leeftijd: 35 - 40 jaar.

T.a.v. de honorering wordt gedacht aan een inkomensniveau van f. 25.000,— — ± f. 35.000,—.

Zij, die voor deze veeleisende functie in aanmerking denken te komen, kunnen zich voor het verkrijgen van nadere inlichtingen telefonisch in verbinding stellen met Drs. H. S. Menco (020 - 79 20 12). De opdrachtgevers zullen eerst na overleg met eventuele kandidaten van hun sollicitatie op de hoogte worden gebracht.

***Maak gebruik van
de rubriek***

VACATURES

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

CENTRAAL BEHEER

Instelling van onderlinge VERENIGINGEN voor
VERZEKERING EN DIENSTVERLENING
ten behoeve van het bedrijfsleven.

PENSIOEN-RISICO:

collectieve ouderdoms-, wedu-
wen-, wezen- en invaliditeits-
verzekering.

BRAND-RISICO:

brand- en bedrijfsschadeverze-
kering van industriële en andere
objecten.

MOLEST-RISICO:

verzekering tegen oorlogsscha-
de, stormschade en andere risi-
co's.

VERVOER-RISICO:

transportverzekering van goe-
derenzendingen in binnen- en
buitenland.

WET-RISICO:

bedrijfs-w.a.-verzekering, motor-
rijtuigverzekering, ongevalen-
verzekering voor inzittenden van
automobielen.

**VERENIGING
VOOR CENTRALE
ELEKTRONISCHE
ADMINISTRATIE
(C.E.A.):**

loon-, voorraad-, debiteurenad-
ministratie, facturering enz. met
behulp van elektronische appa-
ratuur.

Geniet de voordelen van aansluiting bij deze
verenigingen.

*Onderling
kosten
dragen
betekent
kosten
besparen*

CENTRAAL

C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971 - POSTBUS 8400